

תמונות של נגיעות חרקים בסימני ראש השנה

התמונות המצורפות כאן הם המשך למאמרו של ראש המכון שליט"א על נגיעות בסימני ראש השנה

עמוד 18 |

1 עש הסלק

2 טרימפסים בעלי סילקא

3 זבוב המנהרות בעלי סילקא

4 חרקים בלוף

5 זחל בתרמיל לוביא

6 זחלים בלוביא

7 זחלים בשעועית

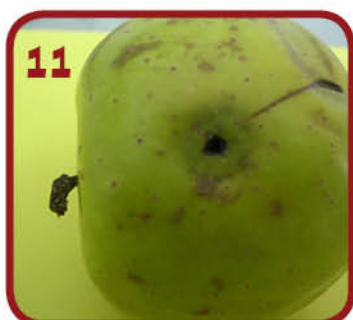
8 זחלים בשומשום

9 כחליל הרימון

10 זחלים ברימון

11 עקיצת זבוב בתפוח

12 תמרים נגועים

הגאון רבי
שניאור ז. רווח
שליט"א

רב קהילת 'משכן התורה' אלעד
וראש המכון למצוות התלויות בארץ

בענין מנהג אכילת הסימנים בלילות ראש השנה

סדר האכילה, והזהירות מהרקים בסימנים אלו

- א. נהגו בקהילות ישראל, לאכול סימנים מיוחדים המסמלים התחלה טובה לשנה הבאה עלינו לטובה, מנהגים שונים נהגו בקהילות ובעדות השונות של עם ישראל, עיקר המנהג הוא באכילת הסימנים, אך בשעת הצורך די בראיית הסימן ובאמירת יהי רצון על הראיה^א.
- ב. לאחר האכילה או הראיה, נהגו לומר "יהי רצון" על סימן טוב שקשור לסוג המאכל^ב.
- ג. מנהגים שונים היו איזה סוגי מאכלים הם סימנא טבא, ובגמרא כבר נזכרים, הדלעת, רוביא, כרתי, סלק ותמר^ג.
- ד. הטור הביא שאוכלים גם אתרוג בליל ר"ה, ויש שלא נהגו בזה^ד.

א שנינו בגמ' במס' כריתות (דף ו' ע"א) אמר אביי יהא רגיל אינש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי, ע"כ. ובטעם הדברים הקדים אביי ואמר שם שהיינו משום שסימנא מילתא היא, פירוש: שסימן טוב הוא להתחיל שנה חדשה ולהתחיל עם סימנים טובים הרומזים לזה. והנה דברי אביי נשנו גם במס' הוריות (י"ב ע"א) ושם שנינו: יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי, ע"כ. הרי שבמס' הוריות הסתפק אביי בכך שאדם יראה את הסימנים האלו, ולא דוקא שיאכל. ובאמת שדבר זה הוא נפק"מ להלכה, כפי שכבר הזכיר מרן בב"י (או"ח סי' תקפ"ג) שכן גרסו בערוך ערך קרא ובכלבו (סי' ס"ד) "למיחזי", אלא שהגירסא בספרים דידן למיכל. ומ"מ נ"מ להלכה הזכיר בכה"ח (תקפ"ג אות ו') במי שאינו יכול לאכול, או שחושש מתולעים שדי בראיה בלבד, והוסיף שם שבלא"ה אפי' במי שחסר לו איזה מין ורוצה לומר יהי"ר שלו בלא אכילה ובלא ראייה רשאי, דאין זה ברכה כדי שנאמר דהוי ברכה לבטלה, אלא בקשת רחמים, וכמה יהי"ר אומרים משום בקשת רחמים בלא אכילה ובלא ראייה וזה לא גרע. עכ"ד. וצ"ל שה"ה אם נמצא שאחד מהסימנים לא מעושר וכיו"ב, שדי בראיה ויאמר יהי"ר. ומ"מ לכתחילה המנהג לאכול הסימנים ולא להסתפק בראיה וכ"כ מרן הברכ"י בסי' תקפ"ג אות א.

ב הנה הטור שם הזכיר הסימן טוב שיש בכל סימן אך לא הזכיר שצריך לומר יהי"ר כל שהוא, אך הביי הביא שם בשם המרדכי שכתב שרבינו האי גאון היה נוהג לומר לפני כל אכילה את הסימן הטוב שבו וכגון על הקרא "שיקרע גזר דיננו" וכיו"ב. וכך פסק להלכה מרן בשו"ע סי' תקפ"ג סעי' א', שכשיאכל יאמר יהי"ר וכו'. וזה שאומר בלשון תפילה היינו יהי רצון וכו', כ"כ האבודרהם וכ"כ ה"מ"ב וכדבריהם כתב בשו"ע.

ג בגמרא בכריתות ובהוריות שם, ועל זיהוי המינים ראה עוד להלן.

ד כתב רבינו בעל הטור (או"ח סי' תקפ"ג) שאוכלים גם אתרוג בליל ראש השנה, וב"י כתב שליתא בגמ' בנוסחי דידן, ובכה"ח (שם אות י"ח) הביא בשם היפה ללב שלא יאכל הרבה מפירות שיש בהם טעם וריח כגון תפוחים ולימונים מתוקים וכדומה, דפירות שיש בהם טעם וריח גורמים טומאת קרי מאוד, ומח"ט קחשיב בגמ' ביומא דף י"ח ע"א שלא היו מאכילין לכהן גדול אתרוג שיש בו טעם וריח לפי שמרבה טומאה.

מנהג אכילת הסימנים | מאמרים ותשובות

ה. יש מי שהזכיר שיש מנהג לאכול ריאה בליל ראש השנה, ויש שנהגו לומר קודם האכילה: "הי"ר מלפניך ה' או"א שתאיר עינינו במאור תורתך".

ו. נהגו בקהילות ישראל, לאכול תפוח בדבש, ולבקש שתתחדש עלינו שנה מתוקה והגם שיש פירות מתוקים מהם, מכל מקום ע"פ הסוד תפוח עדיף. ועוד נהגו לאכול רימונים ולבקש שירבו זכויותינו כרימון. ואין להרבות באכילת פירות מתוקים.¹

ז. המנהג לאכול ראש של כבש בליל ראש השנה, ולבקש שנהיה לראש ולא לזנב, ותזכור לנו אילו של יצחק אבינו. ויכול ליקח גם ראש של שאר בעלי חיים [רק שישמיט תזכור לנו וכו'], אולם אין ליקח ראש של עז.²

ח. יש שנהגו להימנע שלא לאכול אגוזים בראש השנה, ויש שלא נמנעו מזה.³

ט. יש שנמנעו מלאכול ענבים בראש השנה, ויש מי שכתב שהיינו דווקא בענבים שחורים, אולם ענבים לבנים אדרבה סימן טוב הוא. ויש שהקפידו שלא לאכול זיתים שחורים בראש השנה.⁴

י. יש שנהגו לאכול דגים ולבקש שיפרו וירבו כדגים. ויש שנמנעו מאכילת דגים בראש השנה.⁵

יא. נהגו שלא לאכול דברים חמוצים, מרים או מלוחים בראש השנה. ורבים שנמנעים גם מאכילת דברים חריפים בראש השנה, והוא הדין שתייה של משקאות חריפים, ומי שקשה לו לאכול את

ה כך הביא הרמ"א בדרכי משה (שם ס"ק א') הזכיר שיש נוהגים לאכול ריאה לפי שהוא מאירת עיניים, וכתב הכה"ח (שם אות ט"ו) שיש שאומרים לפני אכילת הריאה "ראה נא בעונינו וריבה ריבה ומהר לגאלנו גאולה שלימה למען שמך ויהי"ר מלפניך ה' או"א שתאיר עינינו במאור תורתך".

ו כ"כ הרמ"א על השו"ע שם, הוסיף שיש נוהגים לאכול תפוח בדבש (והוא מדברי הטור) וכתב הרמ"א שאומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה. והוסיף שיש נוהגין לאכול רימונים ואומרים נרבה זכויותינו כרימון. ומש"כ לאכול תפוח היינו מעט ולא להרבות וכנ"ל דברי היפה ללב שריבוי אכילה מזה מביא לידי טומאה. ומ"מ מעט המנהג לאכול ואע"ג שיש פירות יותר מתוקים מ"מ ע"פ הסוד עדיף תפוח שרומז לשדה של תפוחין וכידוע למקובלים (כה"ח אות י"ד).

ז כ"ה בשו"ע שם בס"ב כתב שאוכלים ראש כבש לומר נהיה לראש ולא לזנב, וזכר לאילו של יצחק, ע"כ. והנה א"כ הזכירו כאן ב' טעמים. וכתב הכה"ח (אות כ"ד) שהנ"מ ביניהם שלטעם של ראש ולא לזנב צריך ליקח ראש ואז אפשר גם ראש שור או שאר בעל חיים, ולטעם השני צריך בשר כבש אייל דוקא ואפי' לא ראש, ולכן אם אינו מוצא ראש כבש שיש בו שניהם, יקח או ראש שור או בשר כבש, אך לא בשר שור שאין בו אף אחד מהטעמים ומ"מ לא יקח ראש עז, שאיהו משום דינא קשיא. ובב"י הביא שיש נוהגים לטבול את ראש הכבש בדבש.

ח כתב הרמ"א על השו"ע (ס"ב) שיש מדקדקים שלא לאכול אגוזים שאגוז בגימ' חטא. ואמנם בד"מ הביא בשם הכלבו שהעיד שהר"מ נהג לאכול שום ואגוזים ולא חשש למחמירים בזה. אמנם הד"מ הוסיף שם בשם המהרי"ל טעם שני (והבי"ד גם ברמ"א שם) שאגוזין מרבים כיחה וניעה ומפריע בשעת התפילה והתקיעות, ולפי"ז כתב הכה"ח (אות כ"ח) שכל אדם אם יודע שיש דבר שמרבה לו כיחה וניעה שעליו להמנע מאכילה דבר זה.

ט כתב בספר מעשה רב ש"פ הסוד אין לאכול ענבים בר"ה וזכר לדבר דברי הגמ' בברכות נ"ו שהרואה ענבים בחלום אפשר וסימן רע הם. וכתב הכה"ח (אות כ"א) שהיינו דוקא ענבים שחורים אך לבנים אדרבה סי' טוב הוא. ובגליון הכה"ח כתב מרן הראש"ל זצ"ל שהמנהג לאכול ענבים לבנים וכ"כ במחזור ויטרי שכן המנהג בפרובינצא. וכן היה המנהג אצל כמה מגדולי רבותינו שבמרוקו לאכול ענבים לבנים בליל ר"ה [עי' לקמן מה שהבאנו מספר נשמת חיים]. אמנם הקפידו שלא לאכול ענבים שחורים וכן הקפידו שלא לאכול זיתים שחורים. ומכל מקום נראה דמה שנהגו, נהגו והבו דלא לוסף עליה לאסור כל אכילה או שתיה של מוצרים שצבעם שחור, דאין לחוש ולהימנע מזה.

י כתב האבודרהם שיאכל דגים לפרות ולרבות כדגים, ע"כ. (ויש נוהגים לאכול ראש הדג. ועי' לעיל בטעמים שהזכירו בלקיחת ראש שהזכירו בזה שני טעמים, ודו"ק). והרשב"ץ כתב דיש לחוש לשמו של הדג שנשמע כדאג - דאגה, והרב ברכ"י כתב שמצא לכך סמך מהזהר [ועי' מש"כ במורה אצבע אות רנ"ג], אמנם כבר כתב הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל בספרו מים חיים או"ח ס"ס רמ"א שבארצותינו לית דחש לזה וכו"ע אוכלים אותם. ע"כ. וגם בזה ינהג כל אחד כמנהג אבותיו.

מאכלו בלא אכילה או שתיה של חריף, נראה שיכול לאכול ואין חייב לאנוס עצמו ולהצטער במאכלו^{יא}.

יב. יש ליזהר שלא לכעוס בימים אלו שמלבד גודל האיסור גם לא מסמנא מילתא ויהיה שמח וטוב לב בבטחון בה' ובישועתו^{יב}.

יג. המנהג הרווח הוא לאכול הסימנים בשני לילות של ראש השנה. ויש מי שכתב שלא נוהגים בלילה השני. ויש מי שעשה סדר אחר בלילה השני^{יג}.

יד. בזיהוי המינים של הסימנים הנזכרים, מצאנו מנהגים שונים, וכגון הרוביא שיש אומרים שהוא התלתן. ויש שביארו שהוא השומשום. ויש אומרים שהוא החילבה, ויש שלקחו את הלוביא הירוקה. ויש שלקחו את השעועית היבשה. וכן בסילקא, יש שמשתמשים בסלק האדום המצוי, ויש בעלי סלק הירוקים, ובכל אלו אין כלל קפיידא, וכל אחד יעשה כמנהגו ויכוין עליו לסימנא טבא^{יד}.

טו. גם באופן סדר האכילה, מצאנו מנהגים שונים, יש שהתחילו עם התמרים, ויש שהתחילו עם התפוח בדבש, ולכל מנהג מקור בהלכה כל אחד יעשה כמנהג אבותיו^{טו}.

טז. יש שנהגו לאכול הסימנים לאחר הקידוש וקודם נטילת ידיים, וכך נהגו גדולי רבותינו זיע"א, אולם המנהג הנפוץ יותר לערוך את מנהג אכילת הסימנים לאחר נטילת ידיים ואכילת כזית

יא ראה לרבינו החיד"א (טוב עין סי' י"ח אות צ"א), בפמ"ג ריש סי' תקפג, ובמשנ"ב (סי' תקפג ס"ק ה), ובבא"ח (פר' נצבים ש"א סעי' ה), כה"ח (אות יח) ועוד אחרונים. ושם הוסיפו אף הדברים המרים והמלוחים. ופשוט שאין הכוונה אלא כאשר טועם החמיצות בהבלטה כגון מלפפון חמוץ וכיו"ב, אולם אם מוסיף מעט חומץ או לימון לתבשיל שמאזן את טעמו, שאין צורך להימנע מכל כלל. ולפי"ז ה"ה שלא לאכול דברים חריפים, ולפי"ז נהגו להקפיד שלא לשים על השולחן יינות או משקאות חריפים. אמנם בערה"ש (שם סעי' ג) אחר שהביא שאין אוכלין את הדברים החמוצים, המלוחים והמרים, הוסיף שאין בכלל הפלפלין שהם מתקנים את המאכל, כמו הדגים שאי אפשר לאוכלו בלי פלפלין, יעו"ש. וידידי הגרי"נ שליט"א בספרו מעיין אומר (ח"ג עמ' רכד) כתב ששאל ממרן זצ"ל על מי שרגיל לאכול עם חריף כל השנה, כיצד ינהג בר"ה, והשיב לו מרן שיכול לאכול, ובהערה שם ביאר שלכאורה בכל המקורות אין מוזכר חריף, ואדרבה לכאורה חריף הוא סימנא טבא [כמבואר בגמ' בנדרים "ובינא חריפא" שהוא סימן לדבר מוצלח], אלא שמ"מ בחזו"ע (ימים נוראים עמ' צט) כתב מרן זצ"ל להשוות החריף לחמוץ. אלא שבכל אופן מהתשובה בע"פ מוכרח שאלו שרגילים בזה יכולים להמשיך, ששמחת יום טוב עדיפה מסימנים. ע"כ. וכן נלענ"ד עיקר לגבי חריף או משקאות חריפים, כגון הרגיל בין ולא במיץ מתוק, שיכול לשתותו, ואין צריך להתאמץ ולשתות דבר שאיננו מחבב בעיצומו של יו"ט.

יב כף החיים אות כ.

יג הנה מפשטות לשון השו"ע משמע שמנהג אכילת הסימנים נוהג בשתי לילות ראש השנה, ואמנם בס' בני יששכר כתב (מאמר חודש תשרי מאמר ב' אות י"א) שאי"צ לעשות בלילה השני, אלא שהרב חיד"א במחזיק ברכה (אות ב') כתב שמדעת עצמו נהג לעשות כל הסדר גם בלילה השני, ושוב ראה שכ"כ בספר א"ר. ועוד ראיתי במחזורים שיש שעושים סדר שונה בלילה השני ומתחילים עם הרימון, ולוקחים החבוש ואומרים עליו יהי רצון של התפוח.

יד בשו"ע (שם) כתב שהרוביא הוא תלתן, ובני מרוקו נהגו שהוא זלזלאן הנקרא בימינו שומשום. ועי' בפיהמשי"ב לרמב"ם מ' תרומות פ"י מ"ה. שהתילתן הוא מה שקורין בערבי חילב"ה. ועו"ע בשו"ת מים חיים א"ח סי' רמ"א בד"ה ואך שמנהג המקובל הוא שהרוביא הוא הזלזלאן הנז' שהוא השומשום והוא שעושין בלילה ר"ה כל יושבי מזרח ומערב. ומנהג ירושלים לקחת את הקטניות הנקראת לוביא וכ"כ הברכ"י (תקפ"ג אות ב שהביא המנהגים השונים בה), ויש נוהגין ליקח הפסוליא (השעועית) ועי' כה"ח (אות ר'). וכן בסלק יש שנהגו ליקח הסלק הירוק (הנקרא מנגולד) וכך מנהג אבותינו בידינו. ויש שנהגו ליקח מן הסלק האדום. וכל קהילה תנהג כמנהגה.

טו מדברי הטור ומדרשות מהר"ל נראה שמנהגם היה לברך על התפוח בדבש בורא פרי העץ, ומוכח א"כ שאכלו את התפוח ראשון לפני התמרים ולכן היו מברכים עליו. וכיון שהוא סימן טוב לקדימו אותו לתמרים אע"ג שהם משבעת המינים. וכך נוהגים בקהילות רבות כיום. ומאידיך בהרבה קהילות אחרות נהגו לברך על התמרים ראשון שכן זה משבעת המינים, ובפרט שהוא גם מתוק, ומכוונים בברכה על שאר פירות העץ. וזאת יש לדעת שאותם שנהגו להקדים את ההתפוח יש לו טעם גם על פי הח"ן, כיון שהתפוח רומז לשכינה הנקראת חקל תפוחין, ובזמן זה היא בסוד דינא קשיא, ועל כן טובל את התפוח בדבש כדי להמתיק את הדינא קשיא לדינא רפאי [ראה תשו' מים חיים סי' רמ"א בד"ה ולכן].

מנהג אכילת הסימנים | מאמרים ותשובות

פת, והוא מרווח יותר על פי ההלכה שאיננו מכניס את עצמו לספק ברכה אחרונה וראה עוד בהערה טז.

יז. כמה מנהגים מצאנו אימתי יאמרו יהי רצון על אכילת הסימנים. יש הנוהגים לאומרו קודם ברכת הנהנין. ויש שנוהגים לאומרו לאחר ברכת הנהנין וקודם האכילה ולא חששו בזה להפסק. ויש שנהגו לאחר הברכה לאכול מעט, ולומר יהי רצון ולהמשיך באכילה. ולכל מנהג טעמו עמו, ויסודתו בהררי קודש וכמו שביארנו בהערה, והרוצה לצאת ידי כל המנהגים, יברך ברכת הנהנין ברכת העץ וברכת אדמה, על פרי וירק שאינם מן הסימנים ומברכים עליהם גם בתוך הסעודה, וכגון ענבים ואבטיח וכיו"ב. ואז קודם אכילת כל סימן יאמר יהי רצון ויאכל, ובזה מיישב כל הטעמים וכל המנהגים יז.

טז הנה מתי יש לנהוג באכילת כל הסימנים האלו, כמה דיעות הוזכרו בזה בפוסקים, וכמה מנהגים ראיתי בזה, יש שנהגו לסדר הסימנים מיד לאחר הקידוש, ולא חששו לספק ברכה שאינה צריכה, ואף יש מהם שלא נטלו ידים אף ללא ברכה משום דבר שטיבולו במשקה [כגון התפוח בדבש] (ראה בתשובת מוהר"י אבן דנאן בספרו ליצחק ריח חלק שני ד"ג ע"ב). ומשום חשש ברכה שאינה צריכה, גם כתבו כמה מרבתינו שאין לחשוש לזה כיון שכולם מיני תרגימא הפותחים את הסעודה והיו כעין היין של הקידוש, וגם שמיד נוטלים ידים לסעודה, ולכן ברכת המזון פוטרם. ובאמת שיודע אני על גדולים וחכמים שנהגו כך. וגם יודע ומכיר אני שיש הנוהגים כך בכל שבת לאחר הקידוש לאכול מיני דגים וכיו"ב קודם הנטילה ולא חששו לברכה שאינה צריכה. ובמחזור "אבותינו" ש"ל ע"י רבי מאיר אלעזר עטייה זצ"ל כתב באם למסורת (הערה 6 בסופה) שכך היה מנהגו של מורינו הגאון רבי יקותיאל חיים בירדוגו זצוק"ל שלאחר הקידוש וקודם הנטילה היה עושה את הסדר בלילות ראש השנה.

אולם המנהג היותר נפוץ היום הוא להימנע ולא להיכנס לספק ברכות, וכך ראוי לנהוג לכתחילה וכן העלה להלכה מרן הראשון זצוק"ל בספריו השונים על החגים [קול סיני ושו"ת יחו"ד ח"א ט"ס נא]. וכ"כ מו"ר הראשון הג"ר שמ"ע שליט"א בספרו [כת"י] שערי מועד - מימים ימימה בהלכות ר"ה. וזה מכבר ראיתי שתי תשובות מהגאון רבי יוסף משאש זצ"ל בספרו שו"ת מים חיים האחת היא בחלק או"ח סי' ק"י, שדן אודות המנהג שיש האוכלים דגים בלילי שבתות לאחר הקידוש וקודם הנטילה, וכתב באריכות שיש בזה איסור כיון שהדגים הם דברים הבאים מחמת הסעודה שברכת המוציא פוטרם. ושוב דן בדברי המהר"ם גלאנטי, והוסיף שם שאף אם יהיה בנמצא פוסק אחד שיתיר את זה, למה לנו להכניס עצמינו בספק איסור של ברכה שאינה צריכה. ובהמשך כתב שלא חיישינו להוצאת לעז על איזה רבנים שנהגו כן דמאחר שנגלה האיסור לעינינו לא חיישינו לראשונים, כל עוד שלא יגלה ויראה היתר בברור, דחיינו קודמין. ועוד כתב שם דברים חזקים בצורך לבטל מנהג זה. ע"ש. ותשובה נוספת לו בסי' רמ"א, ששם דן על הזמן הנכון למנהג הסימנים בליל ראש השנה, ושוב חזר על דבריו שלא נכון אותם העושים זאת לפני המוציא, כיון שהם מכניסים עצמם לספק ברכה שאינה צריכה, שהם אוכלים יותר מכזית ומכניסים עצמם לספק ברכה אחרונה, ושאינו מיין הקידוש שהוא עיקר הסעודה והוא גורר תאוות המאכל. והביא שם מכת"י של אחד מחכמי תלמסאן הראשונים, שגם כתב כה"ג. ולכן כתב שהוא נוהג לעשות כפי שאביו הגדול רבי חיים משאש זצ"ל נהג [ומובא בספר נשמת חיים עמ' קנח], שלאחר נטילה וברכת המוציא, היה לוקח מעט ענבים ומברך העץ ומכין לפטור כל מיני העץ שלפניו. ושוב היה לוקח חתיכת אבטיח ומברך אדמה ומכין לפטור כל אדמה שלפניו. ואח"כ היה מתחיל את הסדר ככתוב במחזורים והיה מתחיל בתפוח ע"פ הקבלה, ואומר יהי רצון השייך לכל אוכל ואוכל. ובזה היה מנוח לכל הספיקות, ע"ש. ושוב ראיתי במחזור הנז' בהערה שם שכתב שכ"כ בס' נהגו העם בשם אביו הצדיק ישמ"ח עובדיה כמנהג הרב נשמת חיים זצ"ל. ואמנם ידידינו הרמ"א עטייה ז"ל חזק את המנהג הקדום שכפי שכתב שם כך נהגו רוב גדולי רבני מרוקו, ובודאי שמנהגם יסודותו בגדולים ובחכמים, והיכא שנהגו, נהגו עכ"ד.

אולם עדיין טענתו של הגאון בעל מים חיים שרירה וקיימת, שמדוע עלינו להכניס את עצמינו לספק ברכה שאינה צריכה, ובפרט שבאם ינהג כפי שהמנהג שנהג אביו זצ"ל מביא את כל האספיקות על פתרונו כולל ענין אמירת יהי רצון [ראה בהלן]. ולכן לע"ד מנהג זה עדיף. וכך נהגו גם הנוהגים שנוהגים לאכול בתוך הסעודה, שלא לברך אדמה על כל דבר מבושל שנאכל עם הפת וכגון הלוביאה והקרא, ולא יברך עליהם כלל, או שיברך על מין אדמה שאינו נאכל עם הפת כגון אבטיח וכיו"ב. ועוד יש להיזהר שכאשר יש פירות חדשים על השולחן שמברך עליהם שהחיינו, שיסירים מהשולחן או עכ"פ יכסה אותם בזמן הקידוש שמברך שהחיינו על היום, שלא יוציא כל המינים שעל השולחן.

יז הנה מתי יאמר את היה"ר הזה, מצאנו בזה כמה דיעות בפוסקים. יש הסוברים לאומרו ברכת הנהנין, וכתב בתי"ב מים החיים הנזכר לעיל, שדבר זה א"א שהרי מקדים ברכת עצמו לברכת קונו. וכן כתב מרן הראשון ביחוו"ד ח"א שם שאין ראוי לעשות כך. וז"ל שם: ואע"פ שבספר מטה משה (ס"ו תש"ח) נראה שיש לומר יהי רצון קודם ברכת הנהנין, וכן כתב בשמו הגאון רבי ברוך פרנקל בהגהותיו, נראה שאין לעשות כן לכתחילה, לפי מה שמבואר בזוהר הקדוש פרשת ויחי (דף רכ"ז ע"ב): שבכל מקום צריך להקדים ולברך ולשבח את הקב"ה תחלה, ואח"כ לברך את חבירו ולהעתיר בעדו, ואם לא עשה כן, והקדים ברכת חבירו לברכת המקום, לא תתקיים אותה ברכה, לפיכך כשבא יעקב לברך את בני יוסף הקדים שבחו של הקב"ה תחלה, וכי, וכן כאן ראוי להקדים

ברכת הנהגין על הפרי, שהיא ברכה להשם יתברך, ולאכול, ואח"כ לומר תפלת יהי רצון שהיא עתירה ובקשת רחמים עלינו. וכיוצא בזה כתב מרן החבי"ב (הרב חיים ברוך ישראל בנבנשתי), בספרו שיירי כנסת הגדולה (אורח סי' קע"ד הגהות הטור אות ב'): וראיתי להרה"ג מהר"ר אשתרוק בן שאנג"י שהיה נוהג לברך תחלה על היין ולשתות מעט, ואח"כ היה אומר למסובים בשמחתכם, ומסיים שתייתו, ואמר לי הטעם, שאין ראוי להקדים כבוד בשר ודם וברכתו לכבוד שמים. ומכאן סמך גם לענין אמירת יהי רצון שצ"ל אחר ברכת הנהגין וטעימה, ואמנם הכנה"ג שם כתב: ולי נראה שאין בכך כלום, שאפשר שראוי להקדים לומר למסובים בשמחתכם, ואח"כ לברך ולשתות, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. וכיוצא בזה כתב רש"ל, שהמתעטש ואומרים לו חיים טובים, ישיב תחלה להם יוסיפו לכם שנות חיים, ואח"כ יאמר לישועתך קויתי ה'. ומכל מקום כשאני זוכר, אני נוהג כדברי מהר"ר אשתרוק הנ"ל ע"כ. וראה להגאון ר' אליקים גאטיניו בספר אגורה באהלך (דף י"ח ע"ד), שדחה הערת הכנה"ג הנ"ל, שבאופן כזה לא שייך לומר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה, ושאיך בנידון המתעטש, יש להקדים ולומר לישועתך קויתי ה', ואח"כ ישיב לברכת חבריו. (והמקור לאמירת חיים טובים למתעטש, בפרקי ר' אליעזר (פרק ג"ב), וראה עוד בברכות (ג"ג ע"א) ובגליון הש"ס שם) ע"ש. ובאמת שאף רש"ל לא כתב כן אלא כשהוא צריך לענות לחבריו שהקדים לברכו ואמר לו חיים טובים, לכן צריך להשיב לו, ואח"כ יסיים לישועתך קויתי ה', אבל בנידון השותה יין ורוצה לברך את המסובים, נכון יותר שיקדים תחלה ברכה להשית, ואח"כ יברך את המסובים, ומעתה גם בנידונו יש להקדים ברכת הנהגין. עכ"ד. אולם כאשר שוחחתי עם הרב מהר"ם אבוחצירא שליט"א נכדו של הצדיק המלוב"ן בבא סאלי זצוק"ל אמר לי שמנהג אבותיו וכך נהג סבו הגדול לעשות את סדר הסימנים לאחר המוציא, והיה מתחיל עם תפוח ע"פ הקבלה, והיה אומר יהי רצון, ומברך הנהגין ואוכל מהתפוח. עכ"ד. וכאמור לעיל הגם שיש שכתבו שאין ראוי לנהוג כך מ"מ יש מן הפוסקים שישבו מנהג זה ע"פ ההלכה. וכן ראיתי להגר"י רצאבי שליט"א בספרו שו"ע המקוצר הלכות ר"ה סי' ק"י ס"ז, שמנהגם הוא לומר יהי רצון ולאחר מיכן מברך ברכת הנהגין, ע"ש.

מנהג נוסף כתבו הפוסקים, שיברך ברכת הנהגין ויאמר יהי רצון ואח"כ יטעם, ולא חששו בזה להפסק, כיון שהוא לצורך. וכן כתב מוהר"י אבן דנאן בספרו ליצחק ריח (ד"ו ע"ב אות ה). אולם בתשובות מים חיים הביא בשם ספר קדמון בכת"י, שכתב ז"ל: וגדול אחד אמר שאין אמירת יהי רצון הפסק, דהוי כמו קידוש של מילה, שאומרים וא"א קיים את הילד הזה, ולא הוי הפסק בין ברכת הגפן לשתיה, ולא נהירא דהתם תקנת חכמים היא מזמן הש"ס וכאן אינו אלא מנהג חוש. עכ"ד. ואמנם האי סברא שאמירת יהי רצון איננו נחשב כהפסק בין הברכה לאכילה הזכירה המגן אברהם על השולחן ערוך (סי' תקפ"א ס"ק א) ז"ל: "משמע שאוכל תחילה ואח"כ אומר, שלא להפסיק, וכמ"ש סי' קס"ז ס"ו [=שארין להפסיק בין ברכת המוציא לאכילת המוציא. ש.ז.ר.]. ובמ"צ כתב שאומר תחילה ואח"כ אוכל, וצ"ל דס"ל דלא חשיב הפסק, וכי"ב כתב הב"ח בסי' תר"ה בשם התשב"ץ לומר זו חליפתי בין ברכה לשחיטה דזה מיקרי לצורך שחיטה, וכן בסוכה מברכין בין ברכה להמוציא. ומ"מ נ"ל דלכתחילה יש לאכול קודם האמירה דאין זה צורך כל כך. ועוד דגם לצורך אין להפסיק לכתחילה. עכ"ד. [=כוונתו כנראה למעגלי צדק שזהו מחזור עם פ"י מעגל"צ שנדרס בפעם הראשונה בשנת שכה, ושם אכן כתב שזה המנהג בפולין, רוסיה וליטא, וא"כ זה מנהג קדום מאד]. ובמחצית השקל כתב שם: דלא מיקרי הפסק, כיון דהוי לצורך אכילת התפוח, וכמ"ש סי' קס"ז דדיבור שהוא לצורך העבודה לא הוי הפסק, וכן בסוכה מברכין לישיב בסוכה. עכ"ד. ומ"מ כאמור רבים וגדולים נהגו כמנהג זה ולא חששו להפסק, ובודאי דיש להם על מי לסמוך. וכעת אמר לי בני בכורי ר' יחיאל נר"ו שכן הוא מנהג ליובאוויטש ושכ"כ ב"היום יום" מחודש תשרי תש"ד. והאדמו"ר הגאון מהרמ"מ שניאורסון זצ"ל כתב במכתב המובא באגרות קודש (כרך ג אגרת תק"ד) שכן הוא שמע וראה את חמיו האדמו"ר הרי"צ זצ"ל שנהג. ובהמשך כתב שהטעם הוא שהיה"ר צריך להיות לפני האכילה, כדי שהוא יהיה סמוך מיד לברכה, ומאידך לא יהיה לפני הברכה, כדי שתהיה הפתיחה בברכה, וכמבואר לגבי תפילת הדרך שטוב להמכימה לברכה, ע"ש.

מנהג נוסף שעליו המליצו הפוסקים הוא שיברך ברכת הנהגין ויאכל מעט ואחר האכילה יאמר יהי רצון. וכאמור כן המליץ המג"א ועוד אחרונים. וכך כתב שיש לנהוג למעשה מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יחווה דעת הנ"ל. ואמנם גם על מנהג זה יש שתמחו [הביאם הרב מוהר"י אבן דנאן בספרו ליצחק ריח הנ"ל] שאם כבר אכל מה תועיל אמירתו שכסבר אין בידו מאומה. ואמנם אם ישובו ויאכל מעט שוב לאחר האמירה אזלא ליה תמיהתו.

ולעניות דעתי נראה שהמנהג שהזכירו הרב מים חיים הנז' לעיל בהערה הקודמת, מיישב את כל הספיקות, שכן אם יברך העץ תחילה על פרי שאינו בסימנים כגון על הענבים כפי שציין שם, וכן יברך אדמה על פרי כגון אבטיח. ויכוין בברכתו על כל העץ והאדמה שלפניו. ויתחיל את הסדר, אזי יוכל לכתחילה לומר יהי רצון קודם אכילת כל מין ומין, ובזה ייושבו כל התמיהות והספיקות [ואף אם זה פרי שצריך לברך שהחינו, בכה"ג אין לחוש להפסק כלל אם לאחר שהחינו יאמר יהי רצון].

חרקים המצויים במינים הנאכלים כסימנים בלילות ראש השנה

במציאות של ימינו רבים מסוגי המאכלים הנאכלים במנהג הסימנים נגועים בחרקים, ובוודאי שיש להזהר בזה מאד כדי שסניגור לא ייהפך חלילה לקטיגור. וכבר כתבו רבותינו הפוסקים שכאשר יש חשש שיש חרקים באחד מן המינים שלא יאכל ממנו אלא רק יראה ויאמר יהי רצון [ראה מש"כ בשו"ת שש משור ח"א או"ח סי' י]. להלן אסקור בתמצית את הנגיעות הקיימת במינים השונים והדרך הקלה לנקותם מן החרקים:

סילקא: (תמונה מס' 1 ראה בגב הכריכה)

סלק יש הנוהגים ליקח סלק אדום לסימן זה. בסלק קיים חשש לזחלים של עש הסלק [בד"כ בצבע לבן]. הזחלים חודרים לירק מאיזור העלים לתוך הפרי. סימני הנבירה אינם נראים תמיד לעין. סימני נבירה גסים בסלק הם אינם סימני נבירה של הזחל.

אופן הבדיקה: יש לחתוך את הסלק בראשו חתך לרוחב הירק, ולראות אם יש סימני נבירה, במידה ונמצא יש לחטט עד לעומקו ולראות אם נמצאים שם זחלים. בזמן פריסת הסלק לפרוסות ראוי להתבונן שאין סימני נבירה.

עלי סילקא: (תמונות מס' 2/3 ראה בגב הכריכה)

יש הלוקחים עלי סילקא - מונגולד לסימן זה. עלי סלק נגועים ביותר ככל ירקות העלים הנגיעות היא בחרקים שונים, זחלים של עשים שונים, זחלים של זבוב המנהרות, כנימות עלה, ולעיתים ניתן למצוא טריפסים ולכן ראוי לקחת רק ממונגולד הגדל בחממות המגדלים ירקות בחזקת נקיים מחרקים תחת כשרות מוסמכת. במידה ולא מצוי ירק זה תחת השגחה, ראוי להשתמש רק בגבעולים הלבנים ללא העלים הירוקים, ולנקות בצורה המבוארת לקמן. במידה ומאד מעונינים להשתמש בעלים הירוקים מגידול רגיל, יש להקפיד על הליכי הניקוי כדלקמן.

אופן הבדיקה:

עלי סלק עם כשרות שהם בחזקת נקי מחרקים: יש להפריד את העלים, להשרות את העלים במי אמה או "סטרילי" למשך 5 דקות. ולשטוף היטב תחת ברז מים.

גבעולים של עלים מגידול רגיל: יש להפריד את העלים הירוקים, ולהשאיר רק את השדרות של העלים [לנקות את החלק הירוק לחלוטין], להשרות את השדרות במי אמה למשך 5 דקות, לשטוף היטב תחת ברז מים תוך כדי שפשוף העלים מכל הצדדים. לאחר מיכן להתבונן ויזואלית על בעלים ממול מקור אור, שאין פיתולי מנהרות שנוצרו מרימת זבוב המנהרות.

עלים ירוקים מגידול רגיל: במידה ומאד מעונינים להשתמש בעלים עצמם, ואין בנמצא מגידול מיוחד, יש להפריד את העלים, להשרותם במי אמה למשך 5 דקות, ולשפשוף כל עלה על כל שטחו בשני צידי העלה באמצעות ספוג [להקפיד במיוחד לנקות בכל הקפלים] וכיו"ב, לאחר מיכן לשטוף היטב תחת ברז מים. לאחר ניעור המים, להתבונן על כל עלה משיני צידיו ממול מקור אור שלא נותרו חרקים, ושאינן פיתולי מנהרות שנוצרו מרימת זבוב המנהרות. [במידה ונמצאו מנהרות יש להסיר את כל מקום הנגיעות שבעלים].

כרתי - לוף: (תמונה מס' 4 ראה בגב הכריכה)

בירק זה מצויים טריפסים [צבע שחור, או צהוב בתחילת חייו], בכל האיזורים של הירק, כולל בין השכבות של הירק. [עיקר הנגיעות נמצאת בחיבור של העלים הירוקים עם החלק התחתון של הכרתי].

אופן הבדיקה:

כרתי מגידול מיוחד: יש להפריד את העלים, ולשטוף היטב תחת ברז מים.

כרתי מגידול רגיל: יש לחתוך את החלק התחתון כולל השורש. להפריד את העלים לחלוטין כולל החלק התחתון. יש לחתוך את כל העלים לשניים לכל אורכם. ולהשרות במי אמה למשך 5 דקות. לאחר מיכן יש לשטוף תחת ברז מים תוך כדי שפשוף העלים היטב משני צידיהם.

רוביא - לוביא: (תמונות מס' 5/6 ראה בגב הכריכה)

הרוביא בתרמילים, יש בהם חשש נגיעות של זחלים של עשים שונים [כמו פרודניה ולאפיגמה], הזחלים נוברים בתרמיל וחודרים פנימה. ולעיתים נדירות יותר נתפסים חרקים שונים על התרמיל בצד החיצוני.

אופן הבדיקה: יש לשטוף היטב את התרמילים תחת זרם מים חזק. להתבונן ויזואלית שאין חורים. במידה ונמצאו חורים יש לחטט אחריהם

לראות שלא חדרו פנימה ונותרו שם. תרמילים שלימים ירוקים מוקפאים, הם בדרך כלל עוברים מיון היטב והם בחזקת נקיים.

למנהג שלוקחים שעועית יבשה: (תמונה מס' 7 ראה בגב הכריכה)

השעועית עלולה לקבל נגיעות הן במחובר על הצמח, והן במחסן [ובפרט בזמן אחסונו ארוך]. המזיק העיקרי הן בשטח והן במחסן הוא זרעית השעועית, כאשר הזחל חודר אל הגרגר פנימה, ולאחר בקיעה מן הגולם יוצא לחוץ, חרק זה פוגע הן במחובר והן במחסנים. בנוסף לזרעית, בזמן האחסון עלולים הגרגירים להיות מותקפים גם על ידי מזיקי מחסן נוספים, ובפרט באחסון לקוי, כגון זחלים החודרים למרכז הגרגיר, ומכרסמים את אמצע הגרגיר ומותירים פסולת חרקים מרובה. או לעיתים אף מזיקי מחסן זעירים יותר.

אופן הבדיקה והשימוש: ראשית, עם פתיחת האריזה רצוי לבצע בדיקה ראשונית ויזואלית בתוצרת או באריזה, ולוודא שלא ניכרים חרקים בוגרים או זחלים, סימני חרקים, אבקה לבנה שנובעת מן הכרסום, או קורים שנוצרו על ידי הזחלים. נמצאה נגיעות כזו, רצוי לא להשתמש בתוצרת זו כלל אף על ידי בדיקה.

בנוסף, כאמור, קיים חשש לנגיעות פנימית בגרגירים שאינם ניכרים היטב מבחוץ. ולכן, כדי להבטיח את נקיות הגרגירים, יש להתפח את השעועית ולדאוג שהקליפה תהיה שקופה כדי לאפשר לבצע את הבדיקה הרצויה. לצורך כך יש להשרות את הגרגירים במים חמים למשך כשלוש שעות - כלומר להרתיח את השעועית עם מים. לאחר הרתיחה מסירים מן האש ומשהים בכלי סגור כשעתיים עד שלש. [ניתן אף להשרות במים קרים למשך הלילה כפי שפירטנו בבדיקת החמוס, אולם בשעועית שבחלק מזניה הקליפה כהה ואטומה, מים חמים פועלים את הנדרש בצורה טובה יותר]. גרגירי השעועית לאחר תפיחתם הופכים שקופים יותר, וניכר בהם היטב האם חבויים בתוכם חרקים או גלמים. סימן ההיכר שלהם הוא בצבעם הכהה שתחת הקליפה. לעיתים יש שינויי צבע או כתמים טבעיים שאינם מהווים סימן לנגיעות.

לאחר ההשריה, מפזרים על היד כמות של גרגירים ומתבוננים האם יש בהם חשש לחרקים פנימיים, או האם יש חורים [=שהם סימני הגחה של החרקים] או שאר סימני חרקים. לאחר מכן מצמידים את היד השנייה והופכים את הגרגירים כדי לבדוק את הצד השני של הגרגירים באופן

חרקים המצויים במינים הנאכלים כסימנים | מאמרים ותשובות

הנזכר לעיל. כל שעועית שיש בה חשש נגיעות מוציאים החוצה, וכל שאר הגרגירים כשרים ומוכנים לאכילה.

מאחר שקיים חשש לנגיעות של זחלים בתוך הגרגיר, או שפעולת ההשריה של הגרגירים לא הייתה מושלמת, יש חוסר זיהוי של הזרעית תחת הקליפה, על כן יש לבדוק מדגמית [=חופן של גרגירי שעועית] בדיקה פנימית, כלומר הסרת הקליפה של הגרגירים וחצייתם לשניים, ואם כל המדגם נמצא נקי, שאר התוצרת לאחר הבדיקה הוויזואלית מותרת באכילה. אולם אם נמצאו חרקים חבויים שלא נתגלו בבדיקה הוויזואלית, יש להסיר את הקליפה של כל הגרגירים ולחצותם לשניים, ולאחר בדיקה של כל גרגיר, התוצרת הנקייה מותרת באכילה.

שעועית בעלת קליפה כהה ביותר, רצוי להשרות במים חמים ולא במים קרים. כמו כן על מנת להבטיח את הזיהוי הנכון והמדויק [ולהבטיח זיהוי והבחנה נכונה בין סוגי הכתמים], יש לבצע בדיקה מדגמית [כ-10%] פנימית של הגרגירים, כלומר הסרת הקליפה וחציית הגרגיר לשניים, ובדיקת הנקייה. באם נמצאה נגיעות יש לקלף את כל הגרגירים ולחצותם לשניים, להסיר הנגועים, ולהשתמש בשאר התוצרת.

למנהג מרוקו שלוקחים שומשום: (תמונה מס' 8 ראה בגב הכריכה)

יש לדעת כי עקב האחסון הארוך, יש חשש לעיתים לנגיעות של מזיקי מחסן חרקים בוגרים וזחלים המתירים את סימניהם בין הגרגירים. עיקר הנגיעות בשומשום היא בין הגרגירים ולא בתוכו. לעיתים נדירות באחסון עם לחות ובפרט בשומשום מלא, יש חשש גם של מזיקי מחסן זעירים כמו אקריות המחסן. יש לשים לב כי השומשום, לאחר קילופו, איננו תמיד חלק, ולעיתים יש לו פגמים טבעיים ככתמים שחורים וכיו"ב, ואינם חרקים.

אופן הבדיקה והשימוש: יש לפזר את זרעי השומשום על משטח כהה ועדיף בצבע כתום, ולהעביר גרגיר אחר גרגיר ולבדוק שאין חרקים בוגרים או זחלים הנמצאים ביניהם, ושאינם סימני חרקים כעין קורים או גבישים ושאינם גרגירים מנוקבים המהווים סימן להימצאות חרקים. באם כל התוצרת נמצאה נקייה, הזרעים מותרים בשימוש. נמצאו חרקים, אם נמצאו רק בוגרים, אזי במידה וכל התוצרת נבדקה והוסרו כל החרקים, מותר להשתמש בתוצרת.

אם הזרעים אוחסנו בוודאות במקום לח [בסתם אין צורך לחוש לחרקים זעירים], יש לבצע סינון לשומשום, באופן שכל הנשורת שנפלה תעבור בדיקה [מומלץ מאד, באם הדבר מתאפשר, לבצע את הבדיקה על מתקן "קל בודק" שמשמש גם כשולחן אור וגם כמסננת, ובעת העברת הזרעים מצד אחד למשנהו, כל הפסולת והנשורת כולל החרקים נופלים למגירה התחתונה, וניתן לזהות בפסולת את סוגי החרקים אם הם קיימים]. אם נתגלו חרקים זעירים כגון פסוקאים או אקריות המחסן, יש להמנע כליל משימוש בתוצרת כיון שקשה מאד להסירם בוודאות. במידה ונמצא נקי, יש להמשיך ולבדוק את התוצרת כנזכר לעיל בבדיקה ויזואלית על גבי שולחן אור או משטח.

קרא - דלעת:

התוצרת המצויה בשוק היא מטיב מעולה ואין בה חשש חרקים והיא בחזקת נקייה.

רימון: (תמונות מס' 9/10 ראה בגב הכריכה)

הרימון שמגיע מחקלאים ובשיווק מסודר, הוא נמצא תחת טיפול ראוי, והוא בדרך כלל נקי. אולם פעמים שנמצא נגיעות של רימות זבוב הפירות. כמו כן חלקות פחות מטופלות קיימת נגיעות של זחל "כחליל הרימון". הזחלים חודרים לפרי לאחר נבירתם בפרי [חור הנבירה נראה היטב לעין]. וחודרים פנימה, המקום שהרימות נוברות בפנים הפרי הופך להיות חום כהה, ובשלב מתקדם יותר מתחיל להרקיב ומזמין אליו נגיעות של זבובי תסיסה.

מאמרים ותשובות | חרקים המצויים במינים הנאכלים כסימנים

אופן הבדיקה: יש להתבונן על גבי הפרי, אם יש בו סימני נבירה. במידה ויש בו סימני נבירה יש לפתוח את הרימון ולראות אם יש מקום פגוע ושינוי צבע בפנים, במידה ונמצאה נגיעות יש להסיר את כל האיזור הנגוע. הנקודות השחורות בתוך גרגרי הרימון, אינם סימן לחרקים, אלא מגידול טבעי.

תפוח: (תמונה מס' 11 ראה בגב הכריכה)

תפוח טרי כגון מזן אורליאנס או זהוב המצוי בימים אלו מגידול חדש של שנה זו. מחקלאים מסודרים ומשיווק מאורגן ומסודר, הרי שהם בחזקת נקיים, אולם בכל אופן כדאי להתבונן שאינם נגועים כיון שלעיתים גם במטעים מטופלים מתגלים התקפות של זבוב הפירות. תפוחים מחלקות לא מטופלות עלולות להיות נגועים בכנימות חיצוניות על קליפת התפוח [כתם אדום הוא הצבע שנותר לאחר נשירת הכנימה שצבעה אפור, ואין מקום הכתם אסור באכילה]. בנוסף יש פגיעה של זחלים [זחל עש התפוח וזחל זבוב הפירות] הזחלים חודרים פנימה ומתפתחים בפנים.

אופן הבדיקה: יש להתבונן בצד החיצוני של התפוח, לראות שאין עליו כנימות. [כדי להבדיל בין כנימה לבין פגע טבעי, יש לנקוט בכלל זה: כנימה היא יורדת בשפשוף וגירוד קל. פגע טבעי תפוס חזק]. במידה ונמצאו כעין שקעים אדומים, יש להתבונן שלא נשארו כנימות, ולא נותר רק מקום ישיבתן בלבד. בבדיקה חיצונית יש גם להתבונן שאין נקבים בפרי, [אם כי אין תמיד מקום החדירה ניכר לעין]. לאחר מכן לחצות את התפוח ולראות שאין בו מחילות.

תמר: (תמונה מס' 12 ראה בגב הכריכה)

התמרים משווקים בצורות שונות, רוב זני התמר משווקים כיבשים, כלומר ייבושם והבשלתם הוא על העץ, ויש זן של תמר המשווק כתמר לח. בתמרים היבשים, מצוי נגיעות של חרקים ובפרט בשטחים שאינם מטופלים כדבעי, החרקים הם מסוג זחלים של עשים מסוימים [כגון עש הצימוקים - בצבע ורדרד]. או לעיתים אף חדירה של חיפושיות מחסן שתוקפים את הפרי בזמן התייבשותו. מאידך בתמר הלח מחלקות טובות, אין כלל נגיעות והוא בחזקת נקי.

אופן הבדיקה: ההעדפה היא להשתמש בתמר לח שכאמור בחזקת נקי. מאידך בתמר יבש יש לחצות את התמר ולאחר הוצאת הגלעין, להתבונן שאין חרקים וזחלים. כיון שפעמים רבות הזחל מקבל את צבע המזון שהוא אוכל, יש קושי לראותו בקלות, ולכן יש להתבונן על התמר ממול מקור אור.

ראש כבש:

בבשר הבהמה תיתכן מציאות של תולעים וטפילים מסוגים שונים. ראה מה שכתבנו בפירוט בספר תולעת שני חלק רביעי עמ' פז. ובין הסוגים שיתכנו בבשר בהמה, קיימים גם סוגי תולעים במוח של הצאן, כאשר דרך כניסתם היא דרך חלל האף למוח, ואף חז"ל תיארו זאת כאפשרות (ראה חולין דס"ז ע"ב "כי מינם ניים ועיילי ליה באוסייה"). למעשה כיום לא מוכרת צורת כניסה זו למוח הכבשים. הצורה היותר מוכרת כיום היא באמצעות המאכל, ובזמן שהכבש מעלה גרה, הרימה נכנסת אל מערות האף ומשם אל המוח. הנדידה מתבצעת ממערכת העיכול אל הריאות דרך כלי הדם. תופעה זו מצויה עד היום בעדרי הצאן הערביים, ופחות בעדרים המטופלים היטב בטיפולי מניעה. חשוב להדגיש כי בכל בתי המטבחים יש וטרינר שבודק מידגם מכל בהמה וצאן, להבטיח שהם אינם נגועים. ולכן הלכה למעשה הנקנה ממקומות מסודרים הבשר הוא בחזקת נקי.

דבש ומוצריו:

הגם שקיי"ל להלכה ש- "כל היוצא מן הטמא טמא", מכל מקום דבש דבורים היוצאים מן הדבורים הגם שהם חרקים טמאים, הדבש מותר באכילה, וזאת מחמת שאין הדבש ממוצה מגוף הדבורה, אלא מן הצוף שמכניסה לזפק שבה, ובתערובת רוק של הדבורה זה נהפך לדבש, זה מותר באכילה. [ובשו"ת שש משזר חלק שני בחי"ד סי' טז כתבתי באריכות שלפ"ז יש להתיר גם את הטל דבש הנאסף על ידי הדבורים, ומשווק כדבש דבורים שניזונו בין הייתר גם מטל דבש. והוספתי שם שלמעשה לדעת הרמב"ם והשו"ע גם טל דבש עצמו צריך להיות מותר באכילה, יעו"ש]. מה

טפילים המצויים בדגים | מאמרים ותשובות

שהתירו דבש דבורים, הוא אפילו אם מעורב בדבש בזמן רדייתו חלקי דבורים, ואף שכשמרתיחין אותו כדי לסננו, חלקי הדבורים מתבשלים עמו, כיון שטעמם פגום ואינם אוסרים. אלא שמכל מקום יש להקפיד לסנן את הדבש לפני אכילתו. וכיום רוב הדבש עובר סינון, ואין לחוש שחלקי חרקים מעורבים בו.

שעוות דבורים [חומר הממוצה מגוף הדבורה, ובאמצעותו היא בונה את חלות הדבש], מותר באכילה, כיון שאין לו טעם כלל והוא כעץ בעלמא. ומה שהוא טעים בתחילה, אין זה אלא משום חלקי הדבש המעורב בו, אולם לאחר לעיסה ממושכת פג טעם הדבש, והוא נשאר בטעמו הטפל.

הפרופוליס הוא שרץ עצים המובא ע"י הדבורה כשהוא דבוק לרגלה, והיא משתמשת בו כדבק, מותר באכילה, שאינו נכנס כלל לגוף הדבורה. אולם יש להזהר בכשרותם של החומרים הנוספים שנוהגים כיום לערב עם הפרופוליס. וכן הדין באבקת פרחים "פולן" [מובא ע"י הדבורה באמצעות רגליה, ולא נכנס לגופה]. אלא שיש להיזהר משאריות חרקים הדבוקים בהם [כגון עש הדונג או רגלי הדבורים].

מזון מלכות [=טוני רויאל, הוא ממוצה מגוף הדבורה, והוא משמש כאוכל לזחל הדבורה שעתידה להיות המלכה], ודינו כיוצא מן הטמא שהוא טמא. אולם דעת הרבה מן הפוסקים שמחמת שהוא פגום, ושימושו באופן שהוא בטל, על כן לצורך רפואה מותר להשתמש במזון זה, ואף לחולה שאין בו סכנה, ורבים מן הפוסקים התירוהו גם לבריאים לכתחילה [וכן הורה הלכה למעשה מו"ר הראש"ל הג"ר שמ"ע שליט"א, שמותר לערבו לכתחילה בדבש גם לבריאים, וראה עוד בשו"ת שש משור שם].

טפילים המצויים בדגים בבשר ובראש הדג

כמבואר לעיל, יש קהילות ישראל שנמנעו לאכול דגים בר"ה [שדומה ללשון דאג-דאגה], ויש שאדרבה כתבו שהוא סימן טוב וראוי לאוכלו, ונהגו לומר: יהי"ר שנוכה לפרות ולרבות כדגים. אולם כדי שחלילה לא ייהפך הסנגור לקטגור, יש להזהר מאד שלא יבוא חלילה להיכשל באיסור אכילת שרץ המים. זאת ועוד שיש רבים שנוהגים לאכול "ראש דג" ולא "ראש כבש", ולעיתים יש דגים שחשש הטפילים בהם הוא בעיקר בחללים שבראש, ועל כן חובת הזהירות מרובה היא.

וקודם שנפרט את המציאות של הטפילים בדגים נקדים את עניני ההלכה של איסור שרץ המים, בדגים, עיקרי הדינים נלקחו מספר תולעת שני, חלק ראשון הנדפס מחדש, חלק שני ושו"ת שש משור ב' חלקים.

דיני שרץ המים

א. תולעים הנמצאים על בשר הדג מבחוץ [כגון הטפילים למיניהם: "ארגולוס" או "לרניאה" המצוי בדגי הבריכות, כינת סלמון על גבי דגי סלמון ועוד], או בתוך מעי הדג, [כגון המצוי בהרבה מדגי הים הפתוח], או על שאר איבריו הפנימיים, [כגון המצוי על ביצי הדגים השונים], או אותם הנמצאים בתוך המוח או הכבד של הדג, או הצמודים לשדרת הדג, אסורים. כיון שהתולעים הגיעו לדג מבחוץ וכיון שהם שרצו במים, הם אסורים משום "שרץ המים". ולכן יש לבדוק היטב את הדגים המוחזקים כנגועים. וכמו כן יש לבדוק את ביצי הדגים המוחזקים כנגועים וכפי המפורסם ע"י המומחים לדבר. [על סוגי התולעים המצויים בסוגי הדגים השונים ואופן נקיונם ראה בכרך שני שפירטנו באריכות]¹.

יח ע"י שו"ע יו"ד (שם סעי' טז) וע"י בט"ז (ס"ק כא) שם. והחכמת אדם (סי' ל"ח סעי' כח) כתב: ויש מקומות שהמים מגדלים בדגת הים שרצים אצל הסנפירים סמוך ממש לעין, וגם על הסנפירים ובתוך הפה, והם עגולים כעדשה, ואין ניכרים כלל, ויש להם עינים שחורות כשני טיפי זבוב סמוכים זה אצל זה, והמכיר אותם יכול להפרישן בסכין,

ב. תולעים הנמצאים בין עור הדג לבשרו - מותרים. והיינו כאשר אין רואים סימני חדירה על העור מבחוץ, כיון שאם יש סימני חדירה של הטפיל על העור, הרי שהטפיל נצמד לדג מבחוץ ואח"כ נכנס תחת העור, ואזי דינו כטפיל שעל העור ואסור כדין שרץ המים^ט.

ג. תולעים הנמצאים בתוך בשר הדג, נחלקו בזה הראשונים: דעת הרמב"ם שהגם שהם בתוך הבשר, הם אסורים כדין שרץ, ודעת הרשב"א ועוד ראשונים, שדינם של תולעים אלו מותרים, כיון שיש לתלות שתולעים אלו נוצרו בתוך הדג עצמו, ולא באו מבחוץ, וכדעתם פסק השולחן ערוך להלכה. אולם, אם תולעים אלו יצאו מן הדג לשולחן או אף אם פרשו לקערה - אסורים. ולכן אם מבשלים דגים טריים שיש חשש להימצאות תולעים בבשר הדג, יש להכניסם מיד למים רותחים, כדי שאם יש תולעים - מיד ימותו ולא יהיה חשש שהם יפרשו. ובדגים קפואים אין לחוש לכך, שכן התולעים מתים מחמת ההקפאה, אלא שכל האמור שתולעים שבבשר הדג מותרים - היינו ביסותם תולעים שאנו תולים שהם נוצרו בדג. אולם תולעים שברור לנו שבאו מבחוץ ואח"כ נכנסו לבשר הדג - אסורים כדין שרץ המים ויתבאר בסעיף הבא^י.

עכ"ל. ועי' עוד במ"ש החזו"א זצ"ל (י"ד ד, ו) לענין הטפילים שע"ג הדג הקרפיון. ולענין הנמצאים במוח או בכבד כ"כ בכה"ח (אות קמז) בשם הפר"ח ועוד. ולענין הנמצא בשרת הדג דינו כנמצא במעי הדג ופשוט. ואמנם, עי' בדרכי תשובה יו"ד (שם סי' קסח) מש"כ בשם שו"ג להתיר, ורק משום מיאוס להחמיר בזה, ובאמת שאין דבריו ברורים. ואולי חשבתי לבאר דבריו, שאיירי באותם תולעים הנמצאים בשרת הדג אך מתחת הקרום המפריד בין חלל המעיים לבין הבשר, כלומר, מחד הם אינם תחובים בבשר, אך מאידך הם מתחת הקרום. ובהלכה זו כיצד ההוראה הלכה למעשה אני נבוך. ואפשר שבזה הסתפק בדרכ"ת שם. ובתשובות אחרות ניסיתי לבאר דברי הרב שו"ג בדרכים נוספות, וראה בכרך ב שתיארתי את סוגי הטפילים השונים. וראה שם עוד על צורת הבדיקה והנקיין של כל אחד מאחד מסוגי הדגים.

יש שו"ע ונו"כ שם. אמנם לעיתים הטפיל מגיע מבחוץ וחודר תחת העור ויש להזהר בזה כל שרואה סימני חדירה חיצוניים, וראה עוד לקמן בכרך השני בערך "מרלוזה".

כ הנה כמבואר בפנים דעת רבינו הרמב"ם וסייעתו לאסור גם תולעים שבבשר הדג וכך כתב (הל מא"א פ"ב ה"י): תולעת הנמצאת במעי הדגים ובמוח שבראש הבהמה והנמצאת בבשר אסורה. אבל דג מליח שהתליע הרי התולעת שבו מותרת, שהן כפירות שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ... עכ"ד. הנה מחד בתחילת דבריו כתב הרמב"ם לאסור אותם אלו שבמעי הדגים, אך בהמשך בצד ההיתר כתב רק לגבי דג מליח שהתולעת שבו מותרת, ולא התיר אותם שבבשר הדג. ומבאר המגיד משנה שם, שאכן ס"ל להרמב"ם שכל התולעים שנמצאים בדג כשהוא בחיים זה אסור, ודווקא לאחר מיתה מותר, ובה שונה הדג מבהמה, שאפילו לאחר מיתה התולעים שבבהמה אסורים כיון שבהמה איננה מותרת אלא לאחר שחיטה. ודין זה נפקא לו מהסוגיא במס' חולין (סו ע"ב), שכתבה שם הגמרא שהלכתא - קוקאני אסירי מ"ט מינן ניים ועלי ליה באוסייה, ודכוורי שרי. ומקשה הגמרא, מ"ש מדרגיים שבבהמה, ומתרת הגמרא שבהמה בשחיטה היא דמשתרייא, אבל דגים באסיפה בעלמא מישתרי והני כי קגבלן בהיתרא קא גבלן, עכ"ד הגמ' שם. ודעת רש"י שם שקוקיאני אלו תולעים שבבשר ובריהא. ודעת ר"ת שם בתו"ד שהקוקיאני, שההני תולעים שבדגים. וזהו שכתב הרב המגיד, שס"ל לרבינו הרמב"ם שכל תולעים שבדגים מחיים וזהו קוקיאני דאסירא. אלא שמכל מקום אם תקשה מדוע כתב הרמב"ם תולעים שבמעי הדג דווקא, על כך מיישב הלחם משנה שכתב כן כיון שהמציאות שהתולעים נמצאים במעי הדג ודיבר הרמב"ם בהווה. ובספר הליקוטם שבספר הרמב"ם מהדורת פרנקל הביא, שבספר הגהות על הרמב"ם לרבי דוד עראמה זצ"ל כתב, שמדויק לשון הרמב"ם נראה טעם אחר ולא כטעמו של הרב המגיד, והוא, שלדעת רבינו הרמב"ם כל תולעים שבבשר הדג מחיים אסורים, היינו משום שמחיים הרי הוא כמחומר, וכל תולעת ששרצה במחומר אסורה. ומדייק דבריו שם מסוף דברי הרמב"ם לענין דג מליח שהתולעת שבו מותרת, וכתב הרמב"ם שהטעם להתיר משום שהם כפירות שהתליעו לאחר שנעקרו מן הארץ. [ובספר ערוך השולחן יו"ד סי' פד סעיף צב כתב בדעת הרמב"ם וז"ל: ודע, שהרמב"ם יש לו שיטה אחרת בתולעים... דאפילו הנמצאים בבשרו של דג מחיים, תלינן שנכנסו מחוץ. ותולעים שבדגים אינם מותרים רק הנולדים לאחר מליחתן, עכ"ד]. וכדעת רבינו הרמב"ם כ"כ בספר התרומה [וכן למד בדעת הרשב"א עמ"ס חולין שם. ובשול"ת על הרי"ן סופ"ג דחולין]. ובתו"ח (כלל מ"ז) כתב שכן דעת השערי דורא. אמנם הב"ח כתב (י"ד סי' פ"ד סוד"ה 'כל תולעים') שרק בחתיכות דג דעתם להחמיר כיון שיש ספק שמא באו מחוץ לחתיכה. אולם בין העור לבשר דעתם להתיר. עי"ש. [וכ"כ היש"ש עמ"ס חולין (פ"ג סי' קד), שבחתיכת דג יש להחמיר ולאסור כיון שחיישינן שהתולעים שבאו מעלמא לבני המעיים נפלו לחתיכה בשעת קריעת הדג]. אמנם בשו"ת בית אפרים (י"ד סי' כה), פליג עליהו וס"ל שלדעת השערי דורא, תולעים שבדגים אסירי בכל עניין כשהם מחיים. ומאידך דעת הרשב"א וסייעתו להתיר תולעים שבבשר הדגים והדברים מבוארים ברשב"א בחידושו עמ"ס חולין שם הביא את דעת ספר התרומה, שקוקאני הם התולעים הנמצאים מחיים בין בדגים ובין בבהמה והם אסורים, ולא שזאם נמצאו בראש או במעיים או בגוף החתיכה. והרשב"א שם פליג עליה, להתיר כל תולעים שבבשר הדגים עי"ש. וכן דעת הרי"ף, הרא"ש וכ"פ רבינו בעל הטור. וכן ציין לדעתם הרמ"א בתו"ח דיני תולעים (כלל מ"ז) שהביא שם את דברי הטור שהתולעים שבמעי הדג אסורים דמעלמא

ד. סוגי תולעים שקודם כניסתם לתוך בשר הדגים שרצו במים, ואח"כ נכנסו למעי הדג ולתוך בשרו, אסורים מן התורה כדין שרץ המים. ובזמנינו ידוע וברור שתולעת הנקראת "אניסאקיס" קודם כניסתה לבשר הדג היא מתפתחת בקרקעית הים משלב ביצה לשלב הזחל, נבלעת ע"י דגיגים הנבלעים ע"י הדג, והתולעת ממשיכה לגדול בתוכו והיא נמצאת במעי הדג, בחלל הבטן ועל האיברים הפנימיים, וגם בבשר הדג. ולהלכה, תולעת זו אסורה כדין שרץ המים כיון שמקורה מבחוץ. וכן דעת רוב מנין ובנין של פוסקי הדורות האחרונים. ויש לדעת שתולעת זו מצויה בכמה מיני דגים ידועים כגון: סוגי דגים ממשפחת הסול, פלאונדר, דגי קוד ודגי סלמון שמקורם מן הים [לא מכלובים]. ולכן הקונה דגים שמצוי בתוך בשרם תולעת זו, חובה עליו לחטט אחריהם ולהוציאם מן הבשר קודם האכילה. [וראה בכרך שני בפרק המפרט אופני בדיקת הדגים בערכם של דגים אלו, ואת האופנים השונים לבדיקת דגים מתולעים אלו] כ"א.

אתו, ובין עור לבשר או תוך הבשר מותר. וציין שכן פסקו הרא"ש והרי"ף [ומש"כ ש"כ הרמב"ם, זה ט"ס וצ"ל הרמב"ן, וכמו שכתב המנחת יעקב שם בסק"ג]. וסיים שם שכן הסכמת הפוסקים דלא כמשמעות השערים דאף בדגים אסור בכל ענין. [כוונתו לספר שערי דורא (ס"י נב) הנז']. אלא שלהלכה למעשה רבינו הטור (יו"ד סו"ס פ"ד) ומרן בשולחן ערוך והרמ"א שם (יו"ד ס"י פ"ד סעי' ט"ז) ובספרו תו"ח הנז' פסקו כדעת הרשב"א, הרא"ש, הרא"ה, הר"ן ועוד. להתייר תולעים שבבשר הדג אפילו מחיים, ולא חששו בזה לדעת הרמב"ם כיון שהוא נגד דעת רוב הפוסקים. ואע"ג שיש מי שפסק בזה, ולדעתו כל החרקים שבבשר הדג הם תמיד מבחוץ. מ"מ ההלכה לא זזה ממקומה, מלבד סוגי תולעים מסוימים שלא להם נתכוונו חז"ל, וראה לקמן בהערה הבאה. ולענין אם פירשו התולעים לבחון, הנה מרן השו"ע כתב מפורש שהתולעים מותרים כל עוד ולא פירשו. אלא שלא ברור כוונת מרן האם פירשו היינו אפילו על גב החתיכה או דוקא אם פירשו על השולחן. ועי' בזה מ"ש בוב"צ אות קכ"ג. ועי' בדעת הרמ"א מש"כ על דברי מרן שם. ועי' בערוה"ש שם אות צא. ועי' לקמן בפ"ד מש"כ לענין תולעים שבבגדיו, ומש"כ לעיל בהערה 1 בשם הרב פעלים, ע"ש. [ומש"כ ליתנם במים רותחים כדי שלא יצאו לבחוץ, ראה בעיני' בתולעת שני פ"ו סל"ט ובהערה שם]. וראה עוד שם בפ"ד לענין החרקים הנמצאים בתוך בשר הבמה העוף. ובפ"ה לענין תולעים שנמצאו בבשר החגבים, שדינם כדין תולעים שנמצאו בבשר הדג, יעו"ש.

כא הנה בדין זה, ובסוג של תולעת זו, עסקנו שנים רבות וחקרנו בזה מעל עשור שנים כדי להגיע בס"ד לחקר האמת. וצירפתי למחקרי זה כמה תלמידי חכמים חשובים, ועל צבאם הלא הוא מעלת ידידנו הגאון השקדן רבי משה מרדכי קארפ שליט"א, ותשובות רבות נכתבו בדין זה, ואת תחילת הדברים כתבנו בספר זה במהדורתו הראשונה, ושוב אפסנום כאחד אל קונטרס שהתפרסם בשו"ת שש משזר כך א, ועוד הוספנו תשובות נוספות שנדפסו בשו"ת שש משזר כך שני. ובספר תולעת שני הנדפס כעת במהדורה חדשה, הבאתי את כל השקו"ט בדין זה, ובסוף הספר אספתי את כל אשר קיבלתי מגדולי ישראל בכתב ידם כדי שישאר וישמר לעד כתב ידם, וכיון שהדברים ארוכים מאד אין טעם בזה לכפול את הדברים, על כן רק אצטט את עיקר המסקנא ודעת גדולי דורינו ממה ששמעתי באזני, וממה שיש בכתב ידם בלבד, ומאומה לא מפי השמועה.

הנה הלכה למעשה כאמור לעיל מדברי הגמ' (חולין דס"ז ע"ב) ברור שתולעים בין עור לבשר מינה קבלי ומותרים, ואותם שבאיברי פנים אסורים אע"פ שאינם בני המעיים דעילי ליה מאוסייה. וק"ו אם הם גם בני המעיים שודאי אסורים כיון שמבני המעיים יצאו והגיעו גם לאיברים פנים, וכמבואר לעיל. ובכל זה גם כאשר הם על גבי האיברים או בחלל הבטן ובדפנות. וכפי שביאנרו לעיל מדברי הפוסקים, ואכן הגם שהלכה למעשה פסק רבינו הרמ"ם (מאכליא פ"ב ה"י) שתולעים שנמצאים בדג מחיים אסורים, ומשמע אפילו בבשר הדג, והארכתי לבאר את דבריו ז"ל בסו"ט תולעת שני כך שני בבירורי הלכה ס"י ה' ואילך, מ"ה דעת שאר הראשונים כדינא דגמרא כפי שנתבאר לעיל שבין עור לבשר מותר אפילו כשזה מחיים. והוסיפו להתייר גם בתוך הבשר, ואסרו רק אותם שנמצאים בני המעיים או כיוצא בהם (כלשון מרן בבית יוסף) שזה בכל מקום דאיכא למימר בהו דאתו מעלמא. וכבר בתשובותיו הנז' בסוף ספר תולעת שני שם הבאתי את לשונות הזהב של הראשונים ז"ל שהדגישו שההיתר של תולעים שבבשר כיון דאי אפשר שבאו מבחוץ, ואין זה משום הלכה למשה מסיני, אלא סברא חשובה יש בהיתר של אותם תולעים שבבשר, ובאיסור של התולעים הנמצאים בני המעיים וכיוצא בהם. וכך פסק מרן השולחן ערוך להלכה למעשה ביו"ד (ס"ו פ"ד סעי' טז) וכ"ה ברמ"א שם ובספר תו"ח שהרי תולעים (כלל זז-מח). מאידך נדון דידן של תולעת 'אניסאקיס', איננה סוגיית הגמ' בחולין בסוגיית קוקיאני, שהיא בגמ' להדיא שוקיאני אבן נמצאות בבית הרעי אלא במקום הכבד והריאה, ולכן הסיקה הגמ' שהם מ"מ אסורים כיון שהם מגיעים מפתחים אחרים שבדג. אמנם נידו"ד נלמד בק"ו מסוגיא דידן שהרי תולעת זו נמצאת בתוך בני המעיים ממש שזה בא מהמזון ואז פשיטא שהם אסורים כיון שבאו מבחוץ, וזה שאח"כ המשיכו לשאר מקומות מאי"ב והם עומדים באיסורם, ואף אם הם המשיכו לחלל הבטן או לבשר עצמו הם נותרים באיסורם, וכל מה שהופקע מכלל זה, באם הם אינם יכולים לבוא מהחוץ והם נמצאים בין עור לבשר או בבשר ומיניה קבלי, אך אם באו מבחוץ למעיים הם נאסרו משום שרץ המים ונשארים באיסורם לכל מקום שילכו. וכל הדין בגמ' היה אם הם בשאר איברים ולא במעיים שאז יש חידוש שעילי ליה באוסייה, או שזה בבשר ולא בשאר מקומות שאז מותר דמיניה קבלי, אך אם הם נמצאים גם במעיים וגם בשאר מקומות הם עומדים באיסורם כיון שבאו מבחוץ, וכמדוקדק בלשון הגמ' כפי שהבאנו לעיל ובלשונות של הראשונים בטעם היתר התולעים בבשר. [ודו"ק היטב גם בלשון הב"ח ביו"ד

פ"ד שם, שבנמצא בחתיכת דג אע"ג דלא נמצאו במעינים, יש לחוש שמא נכנסו באוזנו ואח"כ נכנסו בבשר הדג מבפנים ולכן נמצאו בחתיכה ואסורים מספק, עכ"ל. וברור שאם נמצאו גם במעינים ממש אין כלל בית הספק והם אסורים כשנמצאו בחתיכת הדג עיי"ש, ודו"ק.

ועוד הארכתי שם אודות גודל התולעת בזמן הבליעה, מחזור חייה של התולעת, וזמן כניסתה אל בשר הדג, וכ"ז לדון בדברי המדענים שחלק מהדברים מבוססים יותר ולא השערות בעלמא, וחלק מדבריהם נסתרים מאחד למשנהו, עד שלעתים הדברים היו מאוד משונים ומוזרים. ועל כן אמרתי לשוב אל הדברים מכה המציאות והראיה ולא מדברי אף אחד מהם. שהנה לכך שמקור התולעת מחוץ לדג, אין צריך לכך מומחים, אלא כיון שבמציאות זה נמצא בתוך המעינים ממש הרי שזה בא עם המזון ומקורו מבחוץ. ועוד שבמציאות באותו ים שהם מצויים לרוב תולעים אלו כגון בנורבגיה, כאשר מגדלים אותם דגים בכלובים בתוך אותו ים הרי שהדגים נקיים לחלוטין, וברור ופשוט שמקורם מבחוץ ודין שרץ המים עליהם. ולמעשה אין בכך כל נ"מ, כיון שהם נמצאים במעינים ממש ולכו"ע אסורים ולא מצינו שיש חילוק כיצד הם נכנסו אל הדג, ואם כעת לפנינו הם ניכרים ואסורים כך דינם יהי' לעולם. אולם בפועל בכל הבדיקות מאז ומעולם הם נמצאו יותר מגודל 1 ס"מ, ולעיתים נדירות קטנות יותר, ובסרדינים הקטנים ביותר מצאתי אותם קטנים יותר, אולם בד"כ לא יותר קטנים מחצי ס"מ, וגם לעיתים נדירות שמצאתי קטנים ביותר מעולם לא מצאתי אותם בזמן בדיקת הדג כולל בדגים הקטנים ובשרימפסים בגודל מיקרוסקופי [ויש לזכור שרוב הבדיקות שלנו הם במעבדה, ולו יצויר שיש קטנים שכאלו היינו אמורים לראותם]. כך שברור שטענת האומרים שבתחילה זה בגודל מיקרוסקופי זה תמוה, שלאחר בדיקות של אלפי דגים מעולם לא נמצאו גודל שכזה. [זה מתאים גם לדברי המומחים שהתכתבו איתם, והבאתי דבריהם בחלק מתשובתי]. ולמעשה אין בזה כלל נפק"מ, כיון שלעינינו, בדגים שלפנינו כולם ניכרים וגדולים הם.

ועוד כתבתי שם לדון על זמן כניסת התולעת אל הבשר נגררתי גם בכמה תשובות, אם זה מחיים או לאחר מיתה, ואמנם גם בנידון זה אין נפק"מ למעשה, כיון שלאחר שנתברר שהם באים מבחוץ למעינים ומשם לחלל הבטן ומשם לבשר, מאי נ"מ מתי חודרים לשם, רק שלתוספת כתבתי מה ששמעתי מן המומחים ומה שראיתי כתוב בשם, ולאחר מכן בבדיקות שעשינו כאשר אנו עושים ניקוי מידי לאחר הוצאת הדג ממי הקרח שבאווירה ועושים אותה 'פילה' מיד ושוטפים ומנקים נמצא נקי בד"כ, ומה שמשאירים עם לכלוך או שהדייג הוא לסיפון ומעבדים באיטיות יותר בספינות, אזי המציאות שהדגים נגיעים ביותר. ומכאן שבמציאות נראה כדבריהם וניכרין דברי אמת כפי שאנחנו רואים בדגי בקלה בארגנטינה שמגיעים בקרח ומעובדים ישירות במפעל - שהם נקיים. ומאידך, אותם שמעובדים באוניות נגיעים יותר. וכן הוא המצב בדגי ההרינג שנחתכים ונשטפים מיד כשהם יוצאים ממי הקרח הם נקיים יותר, ואותם שמשאירים עם הלכלוך [אפי' קצת כגון הפילה השלם (פרפר) וק"ו דגים שלימים] הם נגיעים יותר, וכן כל כיו"ב. ושוב תיארתי את הבדיקה שאנחנו עשינו בנורבגיה על דגים שנידונו מייד, וכו' כמתואר שם. ועוד את בדיקת הרבנים והאברכים שעשו בארה"ב פעמיים, ומהדוחות שבס"ד הגיעו לידי בשלימות. וכל הדברים שויים כאחת.

ולסיום הענין חזרתי והדגשתי שלא חלילה כתבנו לאסור כל התולעים שבבשר הדגים, אלא אדרבה כולם מותרים להוציא תולעי אניסאקים מחמת הטעמים שביארנו לעיל. וכפי שביארנו לעיל סוגיית הגמרא בחולין כל עסקה באניסאקים כיון שהיא כתבה להריא שקוליאני אינם נמצאים במעינים, ואניסאקים כן נמצאים בתוך המעינים ממש ובתוך מקום יציאות של הדג. ואחר שהארכנו במקורות ההלכה והדין, ולאחר שסיכמנו הענינים במציאות, סיכמנו בזה"ל.

להלן סיכום דעות הפוסקים הלכה למעשה: דעות המתירים: הגאון רבי משה יהודה לייב לנדא (שליט"א) אב"ד בני ברק: בקונטרס פעמי יעקב גל' חודש אלול תש"ע ע' צט. הגאון רבי ישראל הלוי בעלסקי זצוק"ל מח"ס שו"ת שולחן הלוי ורב פוסק מערך משרות או יו ארה"ב, במכתב שפרסם ב"ח סיון תש"ע. הגאון רבי משה ראטה שליט"א דומ"ץ קארלסבורג, בתשובה משנת תשס"ט, הובא בשו"ת שש משור ח"א בקונטרס הנז' ס"י. הגאון רבי פסח אליהו פאלק שליט"א מרבי מנצ'סטר מח"ס שו"ת מחזה אליהו: בכמה תשובות בד"ז. הגאון רבי משה חיים אפרים פאדוואו שליט"א אב"ד התאחדות החרדים בלונדון, במכתב מיום יד סיון תש"ע. הרה"ג ר' משה יוא שליט"א, בספרו בדיקת מזון ובמכתב שכתב אלי בחודש אייר תשס"ה ונדפס בקונטרס שבשש משור ס"ב, ובנשאר בדעתו כך גם אחר הזמן כאשר רוב הפוסקים גדולי ישראל פרסמו לאיסור. הרה"ג ר' יוסף מרדכי זלבר שליט"א מראשי בד"ץ בעלזא, בשני מכתבים שכתב אלי ונתפרסמו עם מו"מ בדבריו בקונטרס שבשש משור ס"ד.

לעומתם דעות האוסרים: הגרי"ד הברשטאם זצ"ל, קונטרס 'זאנוכי תולעת'. הגר"נ גשטטנר זצ"ל, שו"ת להורות נתן ח"ט יו"ד סימנים כג-כה, ובחתימתו על מכתבו של מרן הגרש"ה בעל שבט הלוי זצ"ל מיום ט אייר תשע"ד, וכתב שם דפשוט שהתולעים אסורים וחלילה להקל. מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, מכתב ראשון מפרשת שמיני תשס"ח, הובא בקונטרס הנז' בס"י; ה; מכתב שני מ"ב ניסן תשס"ט, הובא בקונטרס בס"י; כה מכתב ב; מכתב שלישי מט' אייר תש"ע. הצטרף לחו"ד"ו של בעל שבט הלוי, הובא בקונטרס שם מכתב ד; מכתב רביעי מ"ה אייר תשע"א, חתם על מכתב רבני ארה"ב לאיסור והוסיף בכת"י שכנים דברי האוסרים; מכתב חמישי שנכתב על נייר המכתבים שלו מיום כ"ד סיון תשע"א, ושוב כתב בחריפות יתר על חומרת האיסור וביקש מהרבנים ומועדי הכשרות שלא להטות את הרבנים בדרך עקלקלות להתיר. מרן הגר"ש הלוי וואנר זצ"ל, שו"ת שבט הלוי ח"ד יו"ד סי' פג; שו"ת שבט הלוי ח"ד יו"ד סי' קכז; מכתב שנכתב ע"י הגר"מ קליין לאחר שישב בקודש פנימה, מיום ו' ניסן תשס"ט; מכתב בכ"ק של בעל שבט הלוי מיום ט' אייר תש"ע, וכתב שם שפשוט וברור שזה איסור

טפילים המצויים בדגים | מאמרים ותשובות

ה. פרוסות או חתיכות דגים, שמקורם מדגים שמצוי בהם תולעי אניסאקיס, אם הם מדגים שרובם נגועים כגון דגי סלמון מן הים, אין כל היתר עד שיבדקו כל פרוסה וכל חתיכה גם אם אין בהם אלא מיעוט המצוי שנגוע - גם חייבים בבדיקה וכדין שאר מוצרים כעין אלו. אולם אם הבדיקה קשה מאד, ודורשת טרחה מרובה ואמצעי עזר, מי שסומך לאכול ללא בדיקה אין מוחים בידו שיש לו על מה לסמוך, ומכל מקום אין להנהיג כך לכתחילה, ובוודאי שאין לסמן על מוצר זה ככשר למהדרין^{כב}.

תורה, והובא בקונטרס שם סי' כא מכתב ד; מכתב מיום ב' כסלו תשע"א; מכתב מיום י"ח אייר תשע"א, חתם על מכתב רבני ארה"ב לאיסור והוסיף בכת"ק שכבר גילה דעתו בזה בשו"ת שבה"ל (ח"ד סי' פג), הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, מכתב מיום ז' מרחשון תש"ע. והצטרף וחתם על מכתב בעל שבת הלוי מיום ט' אייר תש"ע. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, בתשובה להגר"ד הלבשרטאם זצ"ל בקונטרס ואנוכי תולעת. וכן אמר לי בעל פה. וגם הצטרף וחתם על מכתב בעל שבת הלוי מיום ט' אייר תש"ע. הגאון רבי חיים גריינמן זצ"ל, כך אמר לי בעל פה כשזכיתי לשבת עמו פ"פ, ועוד כך נאמר לי להדיא ע"י בני ביתו, והבאתי דבריהם בקונטרס שם בסי' א. הגאון רבי משה הלבשרטאם שליט"א דומ"ץ בעיר אנטוורפן, בכמה שיחות עמו בעל פה, וכן בישיה פאי"פ בביתו לפני כשנה. וכן בתשובה הלכתית ארוכה ומנומקת, והביא דבריו הגר"ר רפאל אייפרס מהולנד בשו"ת שלו ושב ורפא חיו"ד סי' קיג. הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, בשיחה עמו בביתו כאשר הראיתי לו את הטפילים, וכן הצטרף וחתם על מכתב בעל שבת הלוי מיום ט' אייר תש"ע. הגאון הרחי"ד וויס שליט"א, בספרו שו"ת ויען דוד סי' קיד. הגאון רבי משה סופר שליט"א רב"ד קהילת פאפא ירושלים, בתשובה שכתב על דברי הגרמ"ל לנדא, והובאה בשלימותה בקונטרס שם בסי' כ. הגאון רבי שרגא פינול הכהן שליט"א מח"ס בדי השולחן, חתם על מכתב הרבנים בארה"ב מיום ח"י אייר תשע"א, על איסור תולעת אניסאקיס. הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א; חתם על מכתב הרבנים בארה"ב מיום ח"י אייר תשע"א. הגאון רבי אהרון משה שכטר שליט"א, חתם על מכתב הרבנים בארה"ב מיום ח"י אייר תשע"א. הגאון רבי שמואל אויערבך זצ"ל, הצטרף וחתם על מכתב בעל שבת הלוי מיום ט' אייר תש"ע. והוסיף וכתב שאין למתירים לתלות בוקי סריקי באביו רבן של כל ישראל מרן הגרשז"א זצ"ל. הגאון הראש"ל רבי שלמה משה עמאר שליט"א, בתשובתו שנתפרסמה בראש ספרי תולעת שני כרך ב, ובשם משזר בקונטרס הנז' בסי' ג, וכתב שם שחלילה להקל בזה. הצטרף וחתם על מכתב בעל שבת הלוי מיום ט' אייר תש"ע. הגאון רבי רפאל אייפרס שליט"א דומ"ץ באמסטרדם הולנד; בשו"ת שלו ושב ורפא חיו"ד סי' קיג. הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א דומ"ץ חניכי הישיבות, מכמה שיחות ופגישות פא"פ בדין זה. במכתב, ראה בקונטרס שבשו"ת הנז' סי' כא מכתב ב. הגאון רבי מרדכי משה קארפ שליט"א דומ"ץ קרית ספר, ליווה אותנו לכל אורך המחקר ובבתיהם של גדולי ישראל. כתב קונטרס 'והייתם קדושים' בדין זה לאסור תולעים אלו. כתב והשיב תשובות רבות בהלכה, ראה בקונטרס שם: סי' ה. סי' יא. סי' יג. סי' כא מכתב ב. הגאון רבי משה אליעזר בלום שליט"א אב"ד סיקסא ארה"ב, ראה מו"מ בספר שם משזר בקונטרס שם בסמינים ז-ט. הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א דומ"ץ בב"ד דרמן בעל שבת הלוי ורב שכונת אור החיים; מכמה שיחות, פגישות והתכתבויות; תשובה המובאת בקונטרס שבספר שם משזר בסי' יח; מכתבו מיום ד ניסן תשס"ט - מובא בקונטרס שם בסי' כא מכתב א; מכתב שכתב אל הרה"ג משה ויא, ובו ביקש ממנו לדייק בדבריו ושלא לצטט את הרב ואזנר בשם המתירים, בזמן שההלך הוא להיפך ממש, ומכתב זה הוא מיום ב' כסלו תשע"א, ועליו חתם מרן בעל שבת הלוי והוסיף בכי"ק: "הדברים הנ"ל המה אמיתיים".

והנה, את דעת מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל זכיתי לשמוע בקיצור ולא באריכות, ומעשה שהיה כך היה: הבאתי אל הקודש פנימה את סוגי תולעת שני לקבל הסכמתו וברכתו, ודיברתי עמו על תולעי אניסאקיס, והארכתי לתאר אותם, ועוד הראתי לו מכתב שכתב לרב ענתבי בארגנטינה להתיר התולעים כעין גרגר אורז הנמצאים בבקלה [שאלו הם בכלל הדין הרגיל של תולעים שבבשר, והם מותרים, ואינם נמצאים אלא בבשר ולא בבני המעיים], והוספתי לו שכן פסק מו"ר הגר"ש עמאר שליט"א, ותשובתו הייתה: "אם בוודאי הם באים מבחוץ, ברור שאסור, ואם כך דעת הרב עמאר כך גם דעתי". ואחר זמן רציתי שמרן יצטרף בכתב לזה ותאימת יחד עם ידידי הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א לבוא יחד עם הדגים לפני מרן להראותו את הכל, אלא שכבר לא זכינו לכך, ואף אשר מעלת ידידנו בנו רבי משה שליט"א השתדל לתאם ולקיים זאת, אך עקב חולשתו של מרן זיע"א לא אסתייע ממילתו ולבסוף לא זכינו לזה. ולא נותר בידינו אלא דבריו שאמר לי בעל פה בזמן שהסכים על הספר 'תולעת שני'.

העולה לדינא: תולעת אניסאקיס, כיון שמוצאים אותה בתוך בני המעיים ממש במקום שבהם עין המזון, ונמצאת גם על דופן המעי, ועל איברי הפנים, ובדפנות הבטן, וגם נכנסת לתוך הבשר, אסורה היא כדין שרץ הנמשך כיון שהכל תולעת אחת. ושוניה היא מתולעים אחרות שנמצאות רק בבשר ואין מוצאים אותם כלל בבני המעיים, שהם מותרות הלכה למעשה גם בזמנינו באותם דגים שהם נמצאים. וכן פסקו הלכו למעשה רוב מנין ורוב בנין של פוסקי הדור זיע"א, ויבדל"א גדולי דורינו. והי"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

כב ראה מש"כ בתולעת שני שם, ומש"כ הלכה למעשה מעלת ידידנו הגר"מ קארפ שליט"א בתשובתו לגבי פרוסות ההרינג בהיתר אכילתם לצרכן, והבאתי דבריו בשו"ת שם משזר ח"א קונטרס תולעים בדגים סי' יג, שלכל אחד מן הטעמים שיש חובת בדיקה במיעוט המצוי, כה"ג יש מקום להקל ולהתיר באכילה, אולם הוסיף שם בתשובתו, שאמנם כל זה לענין היתר אכילה, אבל לענין ליתן הכשר למהדרין על הדבר שהינו נקי מתולעים

1. דג טחון מותר לאוכלו, ואין לחשוש לחרקים, שגם אם היו הם ודאי נטחנו ונתבטלו^כ.

דגים טריים

בדגים הן בדגי הבריכות והן בדגי הים והן הגדלים בכלובים שבים. מצויים חרקי מים רבים, הן כטפילים חיצוניים היושבים על גבי העור ולא חודרים פנימה [”ארגולוס” המצוי על גבי קרפיון ולעיתים על דג אמנון. ”כינת הסלמון” על גבי סלמון]. ויש מהם שחודרים פנימה [”לרניאה” בקרפיון וכסיף ועוד. ”סיפיון לומפי” על הדג האדום (רוטברש מזן מנטלה), טפיל חיצוני המצוי בבקלה צעיר]. והן כטפילים פנימיים ”נימטודות” הנמצאים בחלל המעי של הדגים, על גבי האיברים הפנימיים של הדג, ויש אף שחודרים לתוך בשר הדג [אניסאקיס]. יש שצורתם כעין ספירלה, ויש שצורתם כגרגר אורז, התולעים מופיעים בגדלים ובצבעים שונים [קיימים באופן נדיר נגיעות לעיתים בדגים שמקורם בעופות שמעל בריכות הגידול, וכבר רבות בשנים, שתופעה זו מטופלת היטב, להוציא בשנה זו ששוב ראינו שנגיעות זו חזרה בבריכת גידול אחת, ולא ר הניטור והטיפול בבריכה זו, שוב אין מקום לחוש לנגיעות זו].

אופן הבדיקה:

בקניית דגי בריכה כגון קרפיון, מושט-אמנון, כסיף ובורי, יש להעדיף ולהתאמץ ולקנות דגים בחנויות הנתונות תחת השגחה גם לענף הטפילים. ואז הם בחזקת נקיים מבחינת טפילים חיצוניים לחלוטין. וב”ה איכשר דרא, וכיום רוב ככל בריכות הדגים מפוקחות על ידי מפקחי המכון להבטיח שאין טפילים בדגים, ותוצרת זו משווקת בכל רחבי ארץ ישראל ברשתות ”ינות ביתן” ”יוחננוף” חלק מסניפי שופר סל ורמי לוי, ועוד חנויות דגים, מה שברוך השם נותן הזדמנות למתגוררים בכל רחבי הארץ להשתמש בתוצרת שהיא נקייה מחשש טפילים.

דגים הנקנים ממקומות שאינם תחת פיקוח לענף חרקים, באם זה דג מצוין כלומר שעבר כבר זמן לאחר מותו, אחיזת החרקים בו חלשה יותר, ואז מגרדים היטב עם סכין את כל עור הדג, ובמידה ואין מבחינים בפצע או סימן אדמומית כל שהיא, אין חשש לטפילים ע”ג העור. ובמידה ויש פצע או סימן אדום יש להסירו עד עומק של כחצי ס”מ. ובאם קונים דג חי יש להקפידו למשך זמן עד שיוקפא כל החלק החיצוני של הדג [השריה בחומץ ומלח אינה מועילה לשיחרור אחיזת חרקים] ולאחר שהדג יופשר יש לנקותו באמצעות גירוד כל העור.

ראש דג

הנה כמבואר לעיל, יש מקהילות ישראל שלוקחים ראש של דג, כסימן שנהיה לראש ולא לזנב. והנה כמפורט לעיל, בדגים שמקורם מן הים או מבריכות שאינן מטופלות, בהם הראש נגוע ביותר, כיון שיש לו חללים מצויים ופתוחים לקליטת הטפילים השונים.

אופן הבדיקה:

יש לקחת ראשים של דגים שמקורם מבריכות המפוקחות על עניני הטפילים ואז אפשר להשתמש בהם ללא כל חשש.

רבים המשתמשים בראשי דג סלמון לצורך הסימנים, ויש להיזהר שגם סלמון שמקורו מכלובים שבים כגון המשווק מנורבגיה או צ’ילה, עדיין יש נגיעות גבוהה של כינת הסלמון, ומלבד הימצאותה על עור הדג, וכמפורט לעיל ניתן להסירה בקלות יחסית, הרי שהכינה גם נכנסת לתוך כל חללי הפה ועל לשון הדג ובחך. ועל כן חובה לחצות את ראש הדג ולהסיר את כל האיברים הפנימיים הניתנים להסרה כגון הזימים הלשון, ולשטוף היטב תחת ברז מים שוטף, תוך כדי שפשוף בכריות האגודל, את כל חלקי הפנים של הדג.

- בזה ההכשר למהדרין חייב להיות על הפיקוח מתחילה שהדג נקי מתולעים לגמרי, ולא לסמוך על הרוב כלל. יעו”ש במתיקות דבריו.

כג ראה בתולעת שני שם את מקור הדין. וכל זה יש להתיר בדיעבד לאחר שכבר נטחן דק וא”א לזהותו אפי’ ע”י מאמץ שהכל הפך עיסה אחת, יעו”ש באריכות הדברים.

רשימת נגיעות טפילים בדגים מיובאים

שם הדג	ארץ ייצור	אופן העיבוד	רמת נגיעות	אופן הנגיעות	אופן הבדיקה והנקיון
אמנון	סין	פילה - וואקום/תפוזרת	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי
בקלה מרלוזה	ארגנטינה / קייפטאון	פילה ללא עור	חזקת נקי	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי
	ארגנטינה	פילה עם עור	פחות ממיעוט המצוי	חשש לטפילים שנכנסו מהעור ונמצאים בין העור לבשר. ולעיתים חשש לתולעי אניסאקיס ובפרט בתוצרת שנארוזה באוניות	עדיף שלא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים. הרוצה להשתמש יסיר את העור ויבדוק היטב מכל צדדי הדג.
בקלה מרלוזה	ארגנטינה	בקלה צעיר ללא ראש	חזקת נגוע	אניסאקיס בדפנות הבטן	נגוע מאד בחלל ובדפנות הבטן, ויש לנקות היטב ולהסיר את הקרום השחור.
	סין	פילה עם עור	חזקת נגוע	תולעי אניסאקיס בבשר	לא להשתמש נגוע מאד
	סין	בקלה צעיר ללא ראש	חזקת נגוע	אניסאקיס בבטן ובבשר	לא להשתמש נגוע מאד
ברבוניה	סין	פילה ללא עור	חזקת נגוע	אניסאקיס בבשר הדג	לא להשתמש אלא עם חותמת נבדק ללא טפילים
	תאילנד	פרוסות פילה עם עור	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי
דניס	תורכיה, יון, קפריסין	דגם שלם, פילה, רגיל / מתובל	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי
הליבוט	כל המדינות	פרוסות ונתחים	חזקת נגוע	אניסאקיס בבטן ובבשר	אין להשתמש רק עם חותם נבדק ללא טפילים
הרינג	סקנדינביה	שלם	חזקת נגוע	אניסאקיס בדפנות ובבשר	לא להשתמש נגוע מאד
	סקנדינביה	פילה [פרפר] דג שלם	מיעוט המצוי	אניסאקיס על ובתוך בשר הדג	לאחר העיבוד וחיתוך לפרוסות התירו מגדולי ישראל להשתמש בזה
זהבנון / פולוק	נורבגיה	פילה פרוסות ללא עור המעובד במיכון אוטומטי במפעל	חזקת נקי	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי
	סין	פילה ללא עור	חזקת נגוע	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין להשתמש. ללא עור אפשר להשתמש רק עם חותם ללא טפילים
טונה	כל המדינות	נתחים ופרוסות	חזקת נקי	עקב העיבוד בחזקת נקי	בחזקת נקי, *על פי פסק מורה דרכו של המכון הראש"ל הגר"ש עמאר שליט"א בחנויות שתחת כשרות המכון אין אישור לשווק את דג טונה "מרלין" מחשש ספק בסימני הטהרה של הדג
לברק	תורכיה, יון, קפריסין [כלובים], סין [בריכות]	פילה, רגיל / מתובל	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי
מקרל	סקנדינביה	שלם	חזקת נגוע	תולעי אניסאקיס בחלל הבטן, בדפנות ולעיתים גם בבשר	יש לנקות היטב את חלל הבטן, ולהסיר את הקרום השחור לחלוטין, ועדיף להסיר את כל החלק הדק של הבשר שעוטף את בטן הדג
מקרל	סקנדינביה	פילה פרוסות	מיעוט המצוי	אניסאקיס על ובתוך בשר הדג	לאחר העיבוד וחיתוך לפרוסות התירו מגדולי ישראל להשתמש בזה [אולם מן הראוי שלא להשתמש בבשר העטוף את בטן הדג]
נסיכת הנילוס	אפריקה	נתחים ופרוסות	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי

מאמרים ותשובות | טפילים המצויים בדגים

שם הדג	ארץ ייצור	אופן העיבוד	רמת נגיעות	אופן הנגיעות	אופן הבדיקה והנקיון
סול	הולנד	פילה עם עור לבן	חזקת נקי, לעיתים נדירות נגוע	לעיתים נדירות נגוע בבשר הדג בתולעי אניסאקיס	בחזקת נקי, ויש חוששים לבדוק ממול מקור אור
	סין	פילה עם עור לבן	חזקת נגוע	אניסאקיס בבשר הדג	לא להשתמש אלא עם חותמת המכון נבדק ללא טפילים
סלמון [כלובים]	נורבגיה / צ'ילה	שלם, נתחים, פרוסות, מעושן	בחזקת נקי מתולעי אניסאקיס, ובחזקת נגוע על עור הדג	עקב שיטת הגידול נקי מתולעי אניסאקיס, מאידך על עור הדג מצויה כינה חיצונית, ולעיתים נחבאת בין הקשקשים	להפשיר, לשטוף, להבריש או לגרד את העור
סלמון [מהים]	סין/ ארה"ב/ קנדה/ רוסיה/ יפן	שלם, פילה, נתחים, פרוסות	חזקת נגוע	בחזקת נגוע הן בבשר הדג בתולעי אניסאקיס בחלק העוטף את בטן הדג, והן בכינה חיצונית המצויה על העור	עם עור אין כלל אפשרות לבדוק ולהסיר התולעים שבבשר. ללא עור אין שיטה בטוחה להסרת התולעים.
סרדינים (כולל אנשובי)	מרוקו/הודו	קפואים שימורים, מעושנים	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי [בדגים קפואים המשווקים עם הראש, לעיתים נדירות מצוי טפיל אוכל לשון היושב במקום לשון הדג, ויש לבדוק מדגמת שאין חשש לנגיעות זו, במידה ונמצא טפיל זה, יש להסיר את ראשי הדג או לבדוק כל דג].
סרדינים	שאר מדינות תפוזרת	שימורים, מעושנים,	מיעוט המצוי	אניסאקיס בדפנות הבטן [הבשר נקי בד"כ]	חובה לגרד את דפנות הבטן ולהסיר את הקרום
פורל בריכות	תורכיה	שלם, פילה	חזקת נקי	בחזקת נקי	בחזקת נקי
פורל ים	ארגנטינה	שלם, פילה, נתחים	חזקת נגוע	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור - אין כלל אפשרות לבדוק ולהסיר התולעים. ללא עור - אפשר להשתמש רק עם חותם המכון נבדק ללא טפילים
פלאונדר	הולנד	פילה ללא עור	חזקת נקי	עקב שיטת הניקוי בחזקת נקי	[לעיתים נדירות נגוע ויש חוששים לבדוק ממול מקור אור]
	הולנד	פילה עם עור	חזקת נקי	לעיתים יש כינה חיצונית על עור הדג, ללא אניסאקיס	להפשיר, לשטוף, להבריש או לגרד את העור, ויש חוששים לבדוק מול מקור אור לאחר הסרת העור
קוד - [מהים]	סין	פילה	חזקת נגוע	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין כלל אפשרות לבדוק ולהסיר התולעים. ללא עור יש להשתמש רק עם חותם המכון "נבדק ללא חשש טפילים".
	כל המדינות	פילה	חזקת נגוע	אניסאקיס בבשר הדג	עם עור אין כלל אפשרות לבדוק ולהסיר התולעים שבבשר. ללא עור יש להשתמש רק עם חותם המכון "נבדק ללא חשש טפילים".
קוד - [בריכות]	נורבגיה, איסלנד	שלם, פילה, נתחים, פרוסות	חזקת נקי מתולעי אניסאקיס	לעיתים יש כינה חיצונית, ללא אניסאקיס	להפשיר, לשטוף, להבריש או לגרד את העור
רוטברש / מנטלה	איסלנד	שלם / פילה	חזקת נגוע	טפיל חיצוני-אניסאקיס בבטן ולעיתים בבשר	אין שיטה בטוחה להסרת תולעים ואין להשתמש בדג זה
רוטברש / מוריגוס / לוטוס	איסלנד / סין	שלם / פילה	חזקת נגוע	אניסאקיס בדפנות הבטן ולעיתים בבשר	עדיף להשתמש רק בחלק הגב או חלק הזנב של הדג